

คู่มือ

การรวมกลุ่มและประสบการณ์คนทำไม้

FAO - EU FLEGT PROGRAMME

RECOFTC

การรวมกลุ่มและประสบการณ์คนทำไม้

เนื้อหาหรือข้อมูลใด ๆ ที่ปรากฏในเอกสารฉบับนี้ ไม่ได้เกี่ยวข้องหรือสะท้อนความคิดเห็นอย่างเป็นทางการขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ คณะกรรมาธิการยุโรป องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งสวีเดน กรมพัฒนาระหว่างประเทศและรีคอฟ รวมทั้งเนื้อหา ข้อมูล ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในเอกสารนี้ เป็นของผู้เขียนและไม่มีผลบังคับเกี่ยวข้องหรือสะท้อนข้อคิดเห็นเชิงนโยบายขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ คณะกรรมาธิการยุโรป องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งสวีเดน กรมพัฒนาระหว่างประเทศและรีคอฟแต่อย่างใด

การผลิตซ้ำสิ่งพิมพ์ฉบับนี้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษา หรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้านั้นได้รับอนุญาต โดยไม่ต้องมีหนังสืออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์และต้องมีข้อความอ้างอิงถึงต้นฉบับ ห้ามไม่ให้ผลิตซ้ำสิ่งพิมพ์ฉบับนี้เพื่อจำหน่ายหรือเพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้าอื่น ๆ โดยไม่มีหนังสืออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์

บรรณาธิการ: สุชารัตน์ สถาพรอานนท์

กองบรรณาธิการ: วรางคณา รัตนรัตน์ อภาภรณ์ ทองแสงยม อัชรภรณ์ ได้ไซร์

นักเขียน/ ข้อมูล: พรพรรณ กาญจนวิวัฒน์

พิสูจน์อักษร: รีคอฟ ประเทศไทย

ออกแบบและจัดรูปเล่ม: ประภาภรณ์ สีนานวน

จัดทำโดย: รีคอฟ แผนงานประเทศไทย ตู้ ปณ. 1111 ไปรษณีย์เกษตรศาสตร์ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10903

โทรศัพท์ 02 940 5700 โทรสาร 02 561 4880

www.recoftc.org/country/Thailand

สงวนสิทธิ์: ©RECOFTC, 2021

ISBN (ebook): 978-616-8089-40-8

ภาพปก: วิสาหกิจ จ. น่าน, รีคอฟ ประเทศไทย (2564)

การรวมกลุ่มและประสบการณ์คนทำไม้

คู่มือ

สารบัญ

เกริ่นนำ

1. รูปแบบการรวมตัวของกลุ่มคนทำไม้	1
สหกรณ์.....	1
สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด	3
วัตถุประสงค์สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด	4
ประโยชน์สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด	4
กลุ่มเกษตรกร	7
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน.....	8
กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวโดยอิสระของสมาชิกกลุ่ม	11
2. ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่มประเภทต่าง ๆ	15
การขอจัดตั้งสหกรณ์.....	15
การสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน	16
การขอจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร	18
การขอจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	19
3. ประสบการณ์และข้อคิดจากกลุ่มคนทำไม้.....	23
กลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดกาญจนบุรี	23
วิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง	25
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผลิตไม้กฤษณา	28
กลุ่มคัลสเตอร์ไม้สัก	30
เงื่อนไขที่สนับสนุนการรวมกลุ่มและการขับเคลื่อนกลุ่ม	34
องค์ประกอบที่เสริมพลังกลุ่ม.....	35
ผลลัพธ์ของการรวมกลุ่ม.....	36
ข้อท้าทายในการบริหารจัดการกลุ่ม	37
4. ข้อเสนอจากกลุ่มคนทำไม้และการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไม้ในประเทศไทย	39
การสนับสนุนต่อยอดกลุ่มเกษตรกรและการสร้างแรงจูงใจในการทำไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย	39
ความถูกต้องทางกฎหมาย กับสิทธิในทรัพยากรของเกษตรกรคนปลูกต้นไม้	40
ทางเลือกในการรับรองตนเองของเกษตรกรและการเปิดช่องทางการค้าไม้โดยเสรี	40
การปรับตัวของเจ้าหน้าที่รัฐด้านป่าไม้และการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ประกอบการไม้ ในการสะท้อนบริบทของอุตสาหกรรมไม้ในประเทศไทย.....	41

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 1	ปิยะทิพย์ เอี้ยวพาณิชย์ สหกรณ์สวนป่าเอกชน.....	5
ภาพที่ 2	กลุ่มก่อการดีบ้านศรีบุญเรือง.....	25
ภาพที่ 3	กลุ่มคลัสเตอร์ทำไม้.....	31
ภาพที่ 4	ณธรา แย้มพิกุล กลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ จังหวัดสุพรรณบุรี.....	41
ภาพที่ 5	ชาญ ก้าววงศ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง จังหวัดน่าน.....	42
ภาพที่ 6	พิกุล กิตติพิงศ์ กลุ่มวิสาหกิจเกษตรผลิตไม้กฤษณา จังหวัดระยอง.....	42
ภาพที่ 7	เทพ ถนอม กลุ่มคลัสเตอร์ไม้สัก จังหวัดแพร่.....	43

เกริ่นนำ

เศรษฐกิจภาคป่าไม้ในระดับชุมชน อาจจะเป็นสิ่งที่ยังไม่เป็นที่คุ้นเคยในสังคมไทยมากนัก เนื่องจากที่ผ่านมา นโยบายของภาครัฐมุ่งเน้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นหลัก ทำให้สาธารณชนมีภาพจำด้านลบกับคนทำไม้ ซึ่งจริง ๆ แล้วยังมีคนกลุ่มหนึ่งที่มีวิถีชีวิตยึดโยงกับทรัพยากรป่าไม้ ตั้งแต่การปลูก การแปรรูป จนถึงการค้า

แม้ว่าในปัจจุบันภาครัฐจะมีนโยบายมุ่งเน้นส่งเสริมป่าเศรษฐกิจ และการบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืน แต่ภาพลักษณ์ดังกล่าวก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับเท่าใดนัก ขณะเดียวกันพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจภาคป่าไม้ของเกษตรกรรายย่อยให้พัฒนาศักยภาพไปถึงระดับสามารถประกอบเป็นอาชีพหลักได้นั้น ยังมีปัจจัยและเงื่อนไขที่ท้าทายอีกมาก โดยเฉพาะการหาช่องทางให้ไม้ที่จะเข้าสู่ตลาดถูกต้องตามกฎหมายและสามารถตรวจสอบย้อนกลับเพื่อพิสูจน์แหล่งที่มาได้เป็นต้น

การรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อย เพื่อไปสู่การทำไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมายและการค้า จึงเป็นอีกหนึ่งความท้าทายที่สำคัญ โดยเฉพาะการทำให้ภาครัฐยอมรับและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ การทำให้กลุ่มคนทำไม้จัดตั้งขึ้นอย่างถูกต้องตามกฎหมาย จะส่งผลดีต่อเกษตรกรรายอย่างมาก ซึ่งในอดีตนั้น การเรียกร้องใด ๆ จะประสบผลสำเร็จได้ยากหากเป็นในลักษณะปัจเจกบุคคล แต่หากมีการรวมกลุ่มหรือเครือข่าย การได้ร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ ย่อมก่อให้เกิดพลังอย่างมากในการแก้ไขปัญหาข้อท้าทายเหล่านี้

หนังสือเล่มนี้จึงหยิบยกมุมมอง ประสบการณ์ และบทเรียนของกลุ่มคนทำไม้มาบอกเล่า พร้อมกับถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับ ‘กลุ่ม’ ของพวกเขา ตั้งแต่จุดเริ่มต้นกระทั่งถึงสถานะในปัจจุบัน รวมทั้งพลังที่ก่อเกิดจาก ‘กระบวนการกลุ่ม’ นั้นว่าสร้างสรรคโอกาส บรรเทาปัญหา และพาไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้อย่างไร กรณีศึกษาในหนังสือเล่มนี้นำเสนอเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์สวนป่า และกลุ่มเกษตรกรที่มีการรวมตัวอย่างอิสระ

หวังว่าตัวอย่างและบทเรียนจากกลุ่มคนเหล่านี้ จะสามารถสร้างแรงบันดาลใจ และเป็นแนวทางให้กับเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการทำไม้ รวมถึงผู้สนใจทั่วไป สามารถหยิบยกไปปรับใช้ในการดำเนินงานจริง

กองบรรณาธิการ

รีคอฟ แพนงานประเทศไทย

Freeze

เวทีประชุมคณะทำงานเครือข่ายภาค
ระชาสังคมเพื่อการจัดการป่าอย่างยั่งยืน
และเป็นธรรมเฟล็กที ครั้งที่ 1/2561

สถานการณ์และข้อเสนอแนะ
วันที่ 25 ตุลาคม 2561

1 รูปแบบการรวมตัวของกลุ่มคนทำไม้

หากคุณเป็นคนปลูกต้นไม้ คนทำสวนป่า หรือว่าเกษตรกร กระทั่งเป็นใครสักคนที่สนใจจะลงมือในขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใดเกี่ยวกับการทำไม้ แต่ไม่อยากจะเริ่มเพียงลำพัง ลองมาทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของ ‘กลุ่ม’ เพิ่มขึ้น เพราะการรวมกลุ่มในแต่ละประเภทยังมีเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ข้อมูลในส่วนนี้อาจเป็นประโยชน์เพื่อนำไปพิจารณาประเภทของกลุ่มที่เหมาะสมแก่การก่อตั้งในบริบทของคุณ หรือเป็นแนวทางเพื่อการพิจารณารูปแบบของกลุ่มที่คุณมีความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก

ทั้งนี้ รูปแบบการรวมกลุ่มที่สำคัญของผู้ที่อยู่ในอาชีพการเกษตรและการทำไม้ในประเทศไทย ได้แก่ สหกรณ์ และ วิสาหกิจชุมชน องค์การทั้งสองรูปแบบเป็น ‘กลุ่มอย่างเป็นทางการ’ ซึ่งมีกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติรับรอง และดำเนินงานภายใต้การกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงทำให้มีแนวปฏิบัติที่เป็นกิจจะลักษณะ ทั้งยังมีเงื่อนไขในการจัดตั้งอย่างการจดทะเบียน จำนวนสมาชิกขั้นต่ำ รวมถึงการกำหนดให้มีข้อบังคับของกลุ่มได้ด้วย

ดังนั้น การศึกษารายละเอียดของการเป็นสมาชิกสหกรณ์หรือการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไว้เบื้องต้นจะเป็นข้อมูลที่น่านำรู้เพื่อประกอบการตัดสินใจต่อไปได้

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มของเกษตรกรที่รวมตัวกันอย่างอิสระซึ่งเป็นอีกแนวทางของการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นได้ใกล้ชิดและอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกลุ่มในแวดวงของคนปลูกต้นไม้และคนทำไม้ได้เช่นกัน โดยรายละเอียดที่สำคัญของการรวมกลุ่มแต่ละประเภท มีดังต่อไปนี้

สหกรณ์

หลายคนอาจคุ้นเคยกับคำว่า ‘สหกรณ์’ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการที่พบเห็นได้ทั่วไป และด้วยการที่สหกรณ์มีประเภทค่อนข้างหลากหลายจึงทำให้การรวมกลุ่มแบบสหกรณ์นี้ครอบคลุมอยู่ในหลายกิจการ พร้อมทั้งเป็นทางเลือกที่เปิดกว้างสำหรับผู้ที่มีความประสงค์เข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ นั้น

องค์ประกอบสำคัญของสหกรณ์จึงอยู่ที่การรวมตัวของกลุ่มบุคคล ในการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันแก่สมาชิก โดยการก่อรูปองค์กรของกลุ่มประเภทสหกรณ์นี้เกิดขึ้นจากการลงหุ้นของสมาชิก ซึ่งแสดงถึงความเป็นเจ้าของในสหกรณ์ร่วมกัน สมาชิกแต่ละคนจะต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้น ซึ่งแต่ละหุ้นนั้นมีมูลค่าเท่ากัน แต่การถือครองหุ้นนั้นต้องไม่เกิน 1 ใน 5 ของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด นอกจากนี้เมื่อพิจารณาหลักการสหกรณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะพื้นฐานของสหกรณ์ รวมถึงการเป็นสมาชิกของสหกรณ์ อันประกอบด้วย การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักการประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก การปกครองตนเองและความอิสระ การศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ และการเอื้ออาทรต่อชุมชน สิ่งเหล่านี้จะเห็นถึงความหมายของการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ที่ชัดเจนขึ้น

สำหรับการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจและสังคมของสหกรณ์ และการถือหุ้นของสมาชิกสหกรณ์ที่อาจดูคล้ายคลึงกับการรวมทุนเพื่อประกอบกิจการขององค์กรนิติบุคคลประเภทห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทจำกัด ฯลฯ ทว่า สหกรณ์มีคุณลักษณะที่

ต่างไปจากองค์กรทางธุรกิจเหล่านี้ สหกรณ์มีความมุ่งหมายเพื่อให้บริการ สนับสนุน และช่วยเหลือแก่สมาชิกเป็นส่วนใหญ่ การรวมกลุ่มในรูปของสหกรณ์มุ่งเน้นที่การรวมคนมากกว่าการรวมทุน เพื่อให้กลุ่มและสมาชิกของสหกรณ์เกิดความเข้มแข็ง วัตถุประสงค์ของสหกรณ์จึงให้ความสำคัญกับสมาชิกและกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกเอาไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ด้วย ในขณะที่กำลังทรัพย์และจำนวนหุ้นของสมาชิกไม่ว่ามากหรือน้อยไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะสมาชิกผู้ถือหุ้นจะมีสิทธิคนละ 1 เสียงเท่ากันตามหลักประชาธิปไตย รวมถึงไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับจำนวนหุ้นก่อนการจดทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งทำให้สามารถจำหน่ายหุ้นแก่สมาชิกใหม่ได้อยู่ตลอดโดยที่ราคาหุ้นจะอยู่ในอัตราคงที่และมีราคาค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้การแบ่งกำไรของสหกรณ์จะเป็นในลักษณะของการจ่ายเงินเฉลี่ยที่ได้จากการทำกำไรนั้นคืนแก่สมาชิกตามสัดส่วนของปริมาณธุรกิจและจำนวนหุ้นที่สมาชิกถือไว้กับสหกรณ์

สหกรณ์ที่ดำเนินการจดทะเบียนอยู่ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน และสหกรณ์อื่น ๆ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งรายละเอียดของแต่ละประเภทจะมีความแตกต่างในด้านกิจการทางเศรษฐกิจและสังคมที่สหกรณ์ดำเนินการร่วมกัน รวมถึงจุดเน้นของเป้าหมายและบริการที่จัดให้ไว้ในสหกรณ์ประเภทนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม สหกรณ์ทุกประเภทอยู่ภายใต้ข้อบังคับตามกฎหมายเดียวกัน นั่นคือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542, แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2553 และ (ฉบับที่3) พ.ศ.2562

โดยข้อบังคับที่มีร่วมกันของสหกรณ์แต่ละประเภทนี้เป็นการกำหนดเงื่อนไขพื้นฐานของการจัดตั้งสหกรณ์ ข้อบังคับต่าง ๆ จะกำหนดแนวทางการดำเนินงานของสหกรณ์โดยทั่วไป ซึ่งเป็นคุณลักษณะของการรวมกลุ่มแบบสหกรณ์ทั้งหมด โดยเฉพาะในเรื่องอำนาจกระทำการของสหกรณ์ที่จะมีความคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิก การจัดสวัสดิการแก่สมาชิก การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก รวมทั้งการขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานต่างประเทศ มีบริการทางธุรกรรมบางประเภทแก่สมาชิก ฯลฯ ส่วนอำนาจและบทบาทหน้าที่ซึ่งต่างออกไปนั้นก็เกี่ยวเนื่องไปตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์แต่ละแห่ง

ในส่วนของการจัดตั้งสหกรณ์ เริ่มจากการประชุมของ ‘คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์’ ในจำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน เพื่อพิจารณาประเภทของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น กำหนดแผนการดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่จะเป็นสมาชิก พร้อมจำนวนหุ้นที่แต่ละคนจะถือ และร่างข้อบังคับของสหกรณ์เสนอในที่ประชุมเพื่อลงความเห็นร่วมกัน ต่อจากนั้นเตรียมสำเนารายงานการประชุม แผนดำเนินงานสหกรณ์ บัญชีรายชื่อสมาชิก และข้อบังคับของสหกรณ์ที่ได้มาจากการประชุมเป็นเอกสารแนบไปพร้อมกับการขอจดทะเบียนสหกรณ์ที่สำนักงานสำนักงานสหกรณ์จังหวัด ส่วนการจดทะเบียนในกรุงเทพมหานครสามารถดำเนินการได้ที่สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 และ 2 โดยขั้นตอนการจดทะเบียนสหกรณ์นี้ใช้เวลารวมประมาณ 15 วันทำการ เมื่อนายทะเบียนออกใบสำคัญรับจดทะเบียนแก่สหกรณ์แล้ว สหกรณ์ที่จดทะเบียนนั้นจะมีฐานะเป็นนิติบุคคล

ขั้นตอนมาก็เป็นการเลือกคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ในการประชุมใหญ่สามัญของสหกรณ์ การเปิดรับผู้ที่ประสงค์เข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์เพิ่มขึ้น และการดำเนินตามแผนงานและข้อบังคับของสหกรณ์ตามกระบวนการต่าง ๆ ต่อไป

รายการข้อบังคับของสหกรณ์

1. ชื่อสหกรณ์ที่มีคำว่า “จำกัด” อยู่ท้ายชื่อ
2. ประเภทของสหกรณ์
3. วัตถุประสงค์
4. ที่ตั้งสำนักงาน
5. ทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้น มูลค่าของหุ้นและการชำระค่าหุ้น การซื้อขายโอนหุ้น การจ่ายคืนค่าหุ้น
6. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินการด้านบัญชีและการเงินของสหกรณ์
7. คุณสมบัติและสิทธิหน้าที่ของสมาชิก วิธีการรับสมาชิก การขาดจากสมาชิกภาพ
8. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่
9. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกตั้งและตำแหน่งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์
10. ข้อกำหนดเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้จัดการสหกรณ์

ในประเทศไทยมีหน่วยงานสหกรณ์ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการป่าไม้เพื่อคนปลูกต้นไม้และคนทำสวนป่ามาเป็นเวลานานอยู่องค์กรหนึ่ง สหกรณ์แห่งนี้มีชื่อว่า ‘สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด’ เป็นสหกรณ์กลางระดับประเทศของสมาชิกผู้ประกอบอาชีพสวนป่าและกลุ่มคนที่มีใจรักปลูกต้นไม้

ในส่วนต่อจากนี้จะเป็นรายละเอียดของสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน ซึ่งมีบทบาทและทิศทางการทำงานในด้านทรัพยากรป่าไม้ที่น่าสนใจ ขณะที่ส่วนถัดไปจะนำเสนอถึง ‘กลุ่มเกษตรกร’ องค์กรกลุ่มที่มีการรับรองสถานภาพทางกฎหมายและเป็นนิติบุคคลประเภทหนึ่ง เนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มทั้งสองส่วนนี้อาจนำมาเป็นข้อมูลหรือทางเลือกสำหรับการเข้าร่วมกลุ่มในรูปแบบของสหกรณ์แก่กลุ่มคนในเส้นทางการทำไม้ได้

สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด

สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชนเป็นสหกรณ์ที่สนับสนุนและดำเนินงานด้านสวนป่ามากกว่า 30 ปีแล้ว ที่มาของสหกรณ์แห่งนี้เริ่มจากการจัดตั้งเป็นกองทุนสนับสนุนให้คนปลูกป่าและสร้างสวนป่าเพิ่มขึ้น เช่น การปลูกไม้สัก จึงถูกสนับสนุนการปลูกตามนโยบายในสมัยนั้น โดยผู้ปลูกได้รับทุนสนับสนุนต่อเนื่องเป็นเวลา 5 ปี เมื่อโครงการจบลง สหกรณ์สวนป่าฯ ยังคงดำเนินงานต่อและปรับบทบาทให้สอดคล้องกับบริบทของการทำสวนป่าและอุตสาหกรรมป่าไม้ที่ก้าวหน้ามาโดยตลอด เพื่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่เคยจดทะเบียนสหกรณ์ไว้

สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 ทั้งนี้ ด้วยรูปแบบของสหกรณ์ที่มีการเข้าหุ้น การปันผลตอบแทนแก่สมาชิก ระบบการทำบัญชีและการตรวจสอบบัญชี จึงเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานสหกรณ์ ควบคู่ไปกับการบริหารและการประกอบภารกิจในด้านสวนป่า อันกำหนดขึ้นตามความมุ่งหมายที่จะให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่สมาชิก สำหรับการดำเนินงานของสหกรณ์สวนป่าฯ อยู่ภายใต้การกำกับติดตามของสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพฯ รวมทั้งเป็นภาคีกับสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ดังนั้น การรวมตัวและกระบวนการของกลุ่มประเภทสหกรณ์นี้มีระเบียบที่แน่นอน เป็นสถาบันที่มั่นคง ในขณะที่ฝ่ายสมาชิกก็สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ บริการหรือสวัสดิการตามเงื่อนไขข้อบังคับของกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด

1. การจัดหาและให้บริการ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีทางการเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ การประมวลผลซี้ดจัดจ้างและจำหน่ายกล้าไม้ รั้วจางปลูกและดูแลรักษาต้นไม้
2. การดำเนินธุรกิจด้านการปลูกสร้างสวนป่าและไม้เศรษฐกิจร่วมกับสมาชิก หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน
3. การจัดหาตลาดจำหน่ายผลผลิตไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ทั้งภายในและต่างประเทศ
4. ให้บริการออกหนังสือรับรองแหล่งกำเนิดของไม้และการรับรองมาตรฐานไม้ การประเมินมูลค่าไม้เพื่อเป็นหลักประกันทางธุรกิจ หรือดำเนินการอื่นใดตามที่ทางราชการมอบหมาย
5. เป็นตัวแทนของสมาชิกผู้ปลูกสร้างสวนป่าและไม้เศรษฐกิจในการเจรจาต่อรอง และการแก้ไขปัญหา อุปสรรคในการดำเนินธุรกิจของสมาชิกกับภาครัฐและภาคเอกชน
6. ส่งเสริมการออมทรัพย์ การให้กู้ยืมเงิน การค้าประกัน เพื่อการดำเนินธุรกิจปลูกสร้างสวนป่าและไม้เศรษฐกิจ ตลอดจนธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
7. ร่วมมือกับสหกรณ์อื่น ชุมนุมสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย สถาบันการศึกษา องค์กรภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมการปรับปรุงกิจการของสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้า

ในการจัดประเภทสหกรณ์อาจถือได้ว่าสหกรณ์สวนป่าฯ แห่งนี้เข้าข่ายทั้งสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์บริการ เพราะบทบาทหน้าที่ของสหกรณ์สวนป่าฯ ครอบคลุมทั้งการเผยแพร่ความรู้และการให้บริการ การเป็นตัวแทนของสมาชิกในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนป่าไปสู่ภาคนโยบาย ความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในกิจการด้านสวนป่า การจัดหาตลาดที่ส่งเสริมอาชีพการทำสวนป่าและการทำไม้อย่างยั่งยืน ฯลฯ เหล่านี้มาจากเจตนารมณ์ของสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชนที่มุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกครอบคลุมทั้งกลุ่มคนที่ปลูกสร้างสวนป่า เกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ และคนปลูกต้นไม้ด้วยใจรักทั่วประเทศ

ประโยชน์จากการเป็นสมาชิกสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด

1. สมาชิกได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการปลูกต้นไม้ การปลูกสร้างสวนป่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ไม้ รวมทั้งการติดต่อซื้อขายไม้ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องระหว่างสมาชิกด้วยกันและธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและต่างประเทศ
2. มีเวทีในการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจของสมาชิก เสนอสหกรณ์สวนป่าฯ เพื่อผลักดันการแก้ไขปัญหาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกฎระเบียบ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจการค้าที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจของสมาชิก และเผยแพร่ข่าวสารของสมาชิกผ่านทางเว็บไซต์ สื่อโซเชียลมีเดียต่างๆ
4. สมาชิกที่ฝากเงินกับสหกรณ์ฯ จะได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย เฉพาะบัญชีออมทรัพย์ และยกเว้นภาษีเงินได้จากเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืน
5. ในกรณีที่สมาชิกมีความต้องการสินเชื่อที่จำเป็นในการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ สหกรณ์สวนป่าฯ อาจจัดให้มีสินเชื่อตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวภายในวงเงินและเงื่อนไขตามที่กำหนดในระเบียบว่าด้วยการให้กู้และดอกเบี้ยเงินกู้ที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน
6. ได้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรม การสัมมนา การประชุมประจำปีที่สหกรณ์สวนป่าฯ จัดขึ้น หรือจัดร่วมกับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

ทำความเข้าใจ ‘สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน’ ไปกับ คุณปิยะทิพย์ เอี้ยวพาณิชย์ ประธานสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน

“สหกรณ์สวนป่ากำเนิดมาจากการที่รัฐบาลช่วงต้นทศวรรษ 2530 ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกต้นไม้ ปลูกป่า โดยที่เงินกองทุนสนับสนุนไร่ละ 3,000 บาท ซึ่งทยอยจ่ายใน 5 ปี เพราะฉะนั้นหลายคนที่มีที่ดินก็มาขึ้นทะเบียนเพื่อจะขอรับสิทธิในการได้รับการส่งเสริมปลูกไม้ป่า ซึ่งไม้ป่าในวันนั้นคือไม้สักเป็นส่วนใหญ่” คุณปิยะทิพย์เล่าถึงความเป็นมาของสหกรณ์สวนป่า ซึ่งในช่วงเริ่มแรกมีกรรมป่าไม้สนับสนุนการดำเนินเรื่องการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์และมีความหลากหลายของคนที่มาเข้าร่วมโครงการ

“ในยุคแรกของการเข้ามาเป็นสมาชิกของสหกรณ์หรือว่าลงทะเบียนนี้ ที่แรกไม่ได้มีเงื่อนไขของการใช้ที่ดิน มันก็รวมที่ดินอะไรก็แล้วแต่ที่อยู่หลังบ้านคุณ ถัดมาอีก 1-2 ปี รัฐบาลปรับเปลี่ยนกลายเป็นว่าเขาเฉพาะที่มีโฉนด มี นส.3 ที่ถูกต้อง ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมลงทะเบียนและเป็นสมาชิกในช่วงแรกก็สับสน จากนั้นก็มีช่วงที่โครงการระงับไป เท่ากับว่ามีช่วงเวลาที่ผ่านมาสองรุ่น ทว่าสมาชิกสหกรณ์ก็เกิดขึ้นไปแล้ว เป็นการจดทะเบียนของกรรมป่าไม้ให้การสนับสนุนและสหกรณ์ก็เกิดขึ้นมา ในยุคหลังๆ ของสหกรณ์สวนป่าก็เป็นเหมือนองค์กรที่ถูกลิดจากภาครัฐ แต่คณะกรรมการสหกรณ์ก็ยังดำเนินงานอยู่ เป็นความมุ่งมั่นของบุคลากรชุดเก่าๆ ที่เห็นประโยชน์ แต่การรวมตัวกันก็อาจไม่ได้มาก เพราะอาชีพสวนป่านี้ไม่ได้สร้างรายได้ให้ภายในวันสองวัน”

โดยกลุ่มคนที่ลงทะเบียนในเวลานั้นและกลายเป็นสมาชิกของสหกรณ์สวนป่าฯ ในเวลาต่อมา เป็นคนที่มีสวนอยู่หลังบ้านหรือในบริเวณบ้าน เป็นคนที่มีไร่ถักต้นไม้ กับอีกกลุ่มคือคนมีที่ดินและคิดว่าการปลูกต้นไม้ก็เป็นการลงทุนที่ดี ซึ่งในปัจจุบัน “สหกรณ์มีสมาชิกอยู่สองประเภทก็คือ สมาชิกที่เป็นแกนขับเคลื่อน ทำเพราะรู้ว่าปลูกป่าแล้วดี และการปลูกป่าเป็นงานอดิเรกของพวกเขา กับสมาชิกที่มีความเกี่ยวข้องกับสวนป่าหรือเป็นคนปลูกสวนป่า แต่ว่าไม่ได้หวังผลอะไร” คุณปิยะทิพย์เล่าว่ากลุ่มสมาชิกที่เป็นแกนของสหกรณ์นั้นอาสาทำงานให้กับสหกรณ์สวนป่าฯ มายาวนาน ซึ่งก็เป็นไปเพื่อเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคมให้กับบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์

“วัตถุประสงค์หลักคืออยากทำให้เกิดความเข้มแข็งของคนปลูกป่า ใช้หลักการของสหกรณ์เข้ามาสู่การทำงานตรงนี้ แต่เผอิญว่าสหกรณ์ที่เราจดทะเบียนคืออาชีพสวนป่า อาจจะไม่ใช่อชีพหลักที่คนเห็นโอกาสเพื่อสร้างรายได้ในยุคที่ผ่านมา เป็นสิ่งที่ทุกคนทำเพื่อเก็บไว้ในอนาคตมากกว่า”
 ปิยะทิพย์ เอี้ยวพาณิชย์ ประธานสหกรณ์สวนป่า

ประเด็น ‘อาชีพสวนป่า’ ในประเทศไทยเป็นสิ่งที่คุณปิยะทิพย์ชี้ชวนให้เห็นว่าความตระหนักต่ออาชีพดังกล่าวยังไม่ชัดเจน เกษตรกรหรือส่วนราชการไม่ได้เชื่อมโยงการปลูกป่า การปลูกต้นไม้ชนิดต่าง ๆ เข้ากับอาชีพสวนป่า “ทุกคนไม่คิดว่ามีความเกี่ยวข้องกับงานป่าไม้ แม้กระทั่งเกษตรกรเอง ประเทศไทยไม่มีให้กรอกว่าอาชีพสวนป่า ถ้าเป็นบางประเทศจะมีให้กรอกเป็น forester หรือ forestry เพราะเขาให้ความสนใจ แต่บ้านเรายังบอกว่าเป็นเกษตรกรโดยรวมๆ”

ภาพที่ 1 ปิยะทิพย์ เอี้ยวพาณิชย์ ประธานสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน
 ที่มา ริคอฟ ประเทศไทย (2564)

การประกอบการ (อาชีพ) สอนป่าถือเป็นคุณสมบัติตามกรอบของผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกของสหกรณ์แห่งนี้ อย่างไรก็ตาม คุณปิยะทิพย์อธิบายถึงขอบเขตกลุ่มเป้าหมายของสหกรณ์สอนป่า ไว้ว่า “ผู้ประกอบการในที่นี้คือใครก็ตามที่ปลูกต้นไม้ ในข้อบังคับระบุอยู่แล้วว่าต้องการส่งเสริมคนปลูกและผู้ประกอบการ ซึ่งหมายถึงใครก็ตามที่อาจจะพัฒนาจากผู้ปลูกไปเป็นผู้ประกอบการ เป็นคนทำไม้ด้วยเลยก็ได้ หรือเป็นผู้พัฒนาผลิตภัณฑ์ การเป็นสมาชิกของสหกรณ์เปิดกว้างทั้งคนที่เป็ เกษตรกร ผู้ที่ประกอบเกษตรกรรม อาจไม่ใช่ปลูกป่าก็ได้ แต่เราเชื่อว่าสมาชิกที่เข้ามาคือคนที่ปลูกต้นไม้ อาจจะไม่ใช่ปลูก ต้นไม้เป็นอาชีพหลักซะทีเดียว แต่ว่าเป็นคนที่สนใจปลูกต้นไม้”

คุณปิยะทิพย์ยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ที่มีกระบวนการกำกับตามกฎหมาย จึงทำให้องค์กรกลุ่ม ประเภทนี้มีความโปร่งใสและเป็นที่ยอมรับ “น่าจะเป็นสหกรณ์ที่จดทะเบียนแรกๆ ด้วยซ้ำ โดยสถานะทางกฎหมายสหกรณ์ เป็นที่ยอมรับมานานแล้ว สหกรณ์สอนป่าถูกควบคุมโดย พ.ร.บ. ส่งเสริมสหกรณ์ สหกรณ์สอนป่า เองก็เป็นภาคีกับ สันนิบาตสหกรณ์และถือว่าเป็นหน่วยย่อยของสหกรณ์การเกษตร”

“เป็นองค์กรกลางของการลงทุนเรื่องอุตสาหกรรมไม้ คือจริง ๆ ก็ไม่มีเงินทุน แต่เราระดมหุ้นมา เราเป็นคนกลางที่ต้องยึดมั่น ในเรื่องของธรรมาภิบาล โดยถูกตรวจสอบด้วยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์และขับเคลื่อนด้วยกรมการสหกรณ์ มีความชัดเจน ในตัวเอง นี่คือจุดที่ดีขององค์กร ทุกคนที่ถือหุ้นเป็นเจ้าของร่วมกัน” และนอกจากนี้ก็ยังมีสหกรณ์สอนป่าที่จดทะเบียนใน ส่วนภูมิภาคอีกด้วย โดยจัดตั้งกันขึ้นเองในจังหวัดต่าง ๆ แต่ไม่ใช่ทุกจังหวัด

แม้ว่าสหกรณ์สอนป่าภาคเอกชนแห่งนี้จะก่อตั้งมาเป็นเวลานาน แต่ก็มีจุดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายในส่วนการคืนกำไรหรือ เงินปันผลแก่สมาชิก คุณปิยะทิพย์จึงตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหานี้ด้วยการปรับทิศทางของสหกรณ์ในการเป็นผู้ให้บริการ (Service Provider) ทางด้านสอนป่า ผ่านสองโครงการหลักของสหกรณ์สอนป่า ยุคใหม่ อันได้แก่ การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital Platform) เสริมการลงทุนและการถือหุ้นในระบบออนไลน์ กับการให้บริการแก่สมาชิกเพื่อยกระดับมาตรฐานของไม้ และสอนป่า เริ่มที่ มอก.140061¹ (มาตรฐานการจัดการสอนป่าไม้เศรษฐกิจอย่างยั่งยืน) เพื่อให้เกิดการสนับสนุนและผล ตอบแทนทางเศรษฐกิจคืนกลับไปยังสมาชิกของสหกรณ์

“ต้องทำให้เกิดขึ้นจริง เพราะว่าวัตถุประสงค์ข้อบังคับที่เขียนไว้อยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงเงินทุน การเพิ่มมูลค่าให้กับ สินค้าของสมาชิก เพียงแต่ที่ว่าที่ผ่านมาริบทของสังคมหรืออะไรก็แล้วแต่ ไม่เอื้อให้เราดำเนินการได้ หรือเรียกว่าอาจยังไม่ ถึงเวลา แต่ปัจจุบันนี้ก็เริ่มเอื้ออำนวย ระบบมาตรฐานที่ประเทศไทยพัฒนา มอก. นี้ขึ้นมาจะช่วยตอบได้ เพราะฉะนั้นส่วน หนึ่งสหกรณ์จะสนับสนุนงานการพัฒนาสินค้าไม้ให้ได้ มอก. และยกระดับสมาชิกของสหกรณ์สอนป่า เพื่อให้ได้มาตรฐาน”

“สหกรณ์ก็มองทิศทางว่าอยากจะเชิญชวนคนที่ถึงแม้ไม่มีที่ดิน แต่เรามีความประสงค์ (ในการทำสอนป่า) ก็มาถือหุ้นได้ คน ถือหุ้นนี้ไม่ได้จะมาแบ่งปันที่ดิน แต่เป็นการร่วมถือหุ้นในการบริหารจัดการสอนป่า สหกรณ์ก็ต้องนำมาเจรจา เสนอเพื่อให้ ลงทุนกับสหกรณ์สอนป่า เพื่อที่จะจ้างคนในขั้นตอนการตัดไม้ ตัดแล้วแปรรูปเพิ่มมูลค่า”

การยกระดับมาตรฐานของไม้ที่มาจากสอนป่าของสมาชิกสหกรณ์นั้น คุณปิยะทิพย์มองว่าจะต้องสร้างอุปสงค์ หรือความ ต้องการของไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานขึ้นมาก่อน ตลาดของสินค้านี้จึงจะเกิดตามมา ซึ่งก็จะเป็นตลาด ที่กลับมาส่งเสริมความยั่งยืนของอุตสาหกรรมไม้และการทำสอนป่าทั้งระบบ “สหกรณ์มีเป้าหมายที่จะเปิดหลักๆ อยู่สอง โครงการ คือ แพลตฟอร์มดิจิทัล ในเรื่องการลงทุน และการยกระดับ (การทำสอนป่าของสมาชิก) สู่มาตรฐาน อย่าง มาตรฐาน มอก. ที่เป็นมาตรฐานของประเทศไทย คำว่ามาตรฐานนี้ก็ยังเป็นข้อคำถามใหญ่ เพราะสหกรณ์สอนป่าทำตรงนี้ คนเดียวไม่ได้ จึงเป็นเรื่องของการสร้างตลาดหาผู้ซื้อที่ต้องหาสินค้าที่มี มอก. นี้ เราก็ต้องพยายามสร้างกลไกให้คนเข้าใจ ถ้าคุณจะซื้อไม้ ถ้ามีตรา มอก. จะมีผลอย่างไร มันคือการเริ่มต้นที่ต้องมีใครสักคนทำให้ได้มาตรฐานนี้ก่อน และมีการ campaign ว่าคุณต้องซื้อสินค้าที่มีมาตรฐาน มอก. นี้ นี่เป็นแนวคิดของการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน (Sustainable

Consumption & Production) คือใช้ตลาดนำการผลิตจึงจะยั่งยืน เพราะลูกค้าเปลี่ยนทิศหมด ผู้ประกอบการก็ปรับเปลี่ยน เพราะประโยชน์จะตกกับเขา นี่คือนโยบายที่เรามองถึงมาตรฐานมอก.ไม้ ซึ่งสหกรณ์ก็พร้อมที่จะเป็นผู้ให้บริการในการเข้าถึงการรับรองมาตรฐานนี้”

ในขณะเดียวกัน ก็เป็นจังหวะของแผนปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ธรรมชาติ และการค้าของสหภาพยุโรป (EU-FLEGT)² ที่เข้ามาสนับสนุนตำแหน่งแห่งที่และแนวทางการทำงานของสหกรณ์สวนป่าในปัจจุบัน หนึ่งในเรื่องี่สหกรณ์สวนป่าฯ มีส่วนริเริ่มให้เกิดขึ้นในประเทศไทยนั่นคือ กลไกการรับรองตนเอง³ (Self-declaration) โดยสหกรณ์สวนป่าฯ ได้นำกลไกนี้ไปทดสอบกับสมาชิกของสหกรณ์ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ทำสวนป่าเมื่อประมาณสองปีที่แล้ว และส่งมอบงานต่อไปให้กับสภาอุตสาหกรรมดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ กลไกการรับรองตนเองที่พัฒนาขึ้นมานี้ก็อยู่ในกระบวนการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากทางภาครัฐ

“จุดยืนที่ผ่านมาก็เป็นโอกาสที่ดีซึ่งประเทศไทยเรากำลังพัฒนาภาคเรื่องบริหารจัดการอุตสาหกรรมป่าไม้ ประเทศไทยกำลังอยู่ในกรอบ EU-FLEGT เป็นโอกาสที่เราจะมีการปรับปรุงระเบียบทั้งหมด และสหกรณ์เองก็เป็นหนึ่งในภาคีหลักของการเจรจาในการพัฒนารอบความร่วมมือต่าง ๆ”

แม้ที่ผ่านมาสหกรณ์สวนป่าจะดำรงอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ในเรื่องป่าไม้และสวนป่ามาหลายยุค แต่ ณ ปัจจุบันที่ทางของสหกรณ์แห่งนี้ก็ชัดเจนขึ้นจากการเข้ามาของ FLEGT ที่มีผลต่อกฎหมายป่าไม้ของประเทศไทยและอุตสาหกรรมไม้ที่มีธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ทำให้สหกรณ์สวนป่าฯ เป็นองค์กรกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทรัพยากรป่าและไม้อีกแห่งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะขอบเขตที่เปิดกว้างสำหรับผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิก ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะคนมีที่ดินแต่รวมถึงผู้ที่อยากมีส่วนร่วมในการทำสวนป่า และที่สำคัญคือคุณลักษณะของการเป็นกลุ่มที่ตอบรับ อีกทั้งนำความต้องการของคนปลูกต้นไม้ คนทำสวนป่าให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้ ซึ่งคุณประโยชน์ปิดท้ายถึงความมุ่งมั่นและบทบาทของสหกรณ์สวนป่าฯ ในยุคที่เธอเข้าร่วมบริหารเอาไว้ว่า

“ในวันนี้สหกรณ์ก็อยากจะช่วยกันฟื้นฟูอุตสาหกรรมไม้ที่เป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน เราอยากให้กลับมา แต่เราต้องไปสู่การพิสูจน์และยืนยันให้ได้ว่าเราได้รับมาตรฐานแล้ว มีที่มาที่ไปของไม้ เพราะอุตสาหกรรมมาแล้ว ดังนั้น เราก็อยากจะเชิญชวนให้คนที่ไม่มีที่ดิน มีต้นไม้ มีสวน ไร่ ไร่นา ได้รู้ ได้ใช้ และให้มันกลับคืนมาสู่สิ่งที่เราและสร้างเศรษฐกิจขึ้นมาจากสิ่งที่อยู่หลังบ้านเรา แต่เราคนเดียว ก็อาจจะเหนื่อย การรวมกลุ่มก็จะเป็นสิ่งที่ดีกว่า”

กลุ่มเกษตรกร

รูปแบบการรวมกลุ่มอีกประเภทหนึ่งที่มีการรับรองตามกฎหมายนั่นคือ ‘กลุ่มเกษตรกร’ ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มบุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักในจำนวนไม่น้อยกว่า 30 คน กลุ่มเกษตรกรนี้ดำเนินกิจการร่วมกันด้วยวัตถุประสงค์ของการให้ความช่วยเหลือซึ่งแก่กันในการประกอบอาชีพ โดยที่สมาชิกของกลุ่มจะต้องมีกิจการหรือภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่ที่กลุ่มเกษตรกรนี้ดำเนินการอยู่ สำหรับการ

จัดตั้งและดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ.2547 รวมถึงนิยามและข้อกำหนดที่บัญญัติไว้ในหมวด 9 ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2562 จึงทำให้วัตถุประสงค์และการจัดการภายในกลุ่มประเภทนี้มีลักษณะคล้ายกับสหกรณ์ เช่น การถือหุ้นของสมาชิก การประชุมใหญ่ การตรวจสอบบัญชี นอกจากนี้การจัดตั้งกลุ่มไปจนถึงเอกสารสำหรับการจดทะเบียนก็ใกล้เคียงกับสหกรณ์แทบจะทั้งหมด ดังนั้น การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรจึงเป็นการเตรียมการสู่การจัดตั้งสหกรณ์อย่างเป็นระบบได้ในอนาคต

การจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกรนี้สามารถดำเนินการได้ที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัดหรือสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 และ 2 ในกรุงเทพฯ เช่นเดียวกับการจดทะเบียนสหกรณ์ ทั้งนี้จะต้องให้ตัวแทนของผู้ที่จะเป็นสมาชิกไม่น้อยกว่า 7 คน เป็นผู้ก่อการยื่นคำขอจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกร พร้อมกับเอกสารประกอบ ดังนี้ ร่างข้อบังคับของกลุ่มเกษตรกร บัญชีรายชื่อผู้จะเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และสำเนารายงานการประชุมของผู้ที่จะเป็นสมาชิกเพื่อจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ขั้นตอนการจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกรนี้ใช้เวลาประมาณ 12 วันทำการ โดยกลุ่มเกษตรกรจะได้รับใบทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรและมีฐานะเป็นนิติบุคคล การรวมกลุ่มในรูปแบบของกลุ่มเกษตรกรนี้จึงมีการรับรองสถานภาพตามกฎหมาย

เมื่อกลุ่มเกษตรกรจัดตั้งขึ้นมาแล้ว คณะผู้ก่อการจะต้องจัดทำทะเบียนสมาชิก ทะเบียนหุ้น รวมถึงออกใบเสร็จรับเงินค่าหุ้น และค่าธรรมเนียมแรกเข้าไว้ เตรียมใบสมัครเข้าเป็นสมาชิกเพื่อรับสมาชิกใหม่ของกลุ่มเกษตรกร อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขของผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแห่งนั้นจะต้องไม่มีสถานภาพเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรอื่น นอกจากนี้จะต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญครั้งแรกภายใน 90 วัน เพื่อเลือกตั้งบุคคลในตำแหน่งคณะกรรมการ และผู้ตรวจสอบกิจการให้แล้วเสร็จ และเริ่มดำเนินงานให้ได้ภายในระยะเวลา 1 ปี

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

‘วิสาหกิจชุมชน’ เป็นการรวมกลุ่มที่นำสนใจอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนในเส้นทางการทำไม้ โดยเฉพาะผู้ปลูกต้นไม้และผู้ประกอบการแปรรูปไม้ กลุ่มประเภทนี้มีพื้นฐานจากการรวมตัวของคนในชุมชนเดียวกันเป็นสำคัญ ซึ่งกลุ่มคนในชุมชนจะร่วมกันประกอบกิจการอันก่อให้เกิดเศรษฐกิจของชุมชน กิจกรรมที่ว่านี้อาจเป็นได้ทั้งการผลิตแปรรูป จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่มาจากผลผลิตหรือทรัพยากรในชุมชน หรือเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องมาจากการผลิตทางการเกษตรในชุมชนที่เพิ่มมูลค่าให้แก่ผลผลิตทางการเกษตรนั้น ซึ่งอาจพัฒนาขึ้นจากภูมิปัญญาของชุมชน หรือเป็นกิจการบริการที่ดำเนินอยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่กลุ่ม ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ซึ่งเป็นวิสาหกิจที่เน้นการผลิตเพื่อการพึ่งพาตนเองในชุมชน กับ วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า ซึ่งมีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว เป็นการผลิตอย่างมีมาตรฐานและสามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันนี้ในตลาดได้

รายการข้อบังคับของกลุ่มเกษตรกร

1. ชื่อ นามสกุล
2. วัตถุประสงค์
3. ที่ตั้งสำนักงาน
4. ทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้น มูลค่าของหุ้นและการชำระค่าหุ้น การซื้อขายโอนหุ้น การจ่ายคืนค่าหุ้น การเพิ่ม-ลดทุน
5. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินการด้านบัญชีและการเงิน
6. คุณสมบัติและสิทธิหน้าที่ของสมาชิก วิธีการรับสมาชิก การขาดจากสมาชิกภาพ
7. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่
8. ข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกตั้งและตำแหน่งคณะกรรมการ
9. การเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการ
10. ข้อกำหนดเกี่ยวกับตำแหน่งความรับผิดชอบของผู้จัดการ

“กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด” **พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548**

องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนจึงเกี่ยวกับ ชุมชนและคนในชุมชน ผู้เป็นเจ้าของและดำเนินกิจการ โดยนำเอาผลผลิตหรือทรัพยากร ซึ่งมาจากชุมชนหรือผ่านกระบวนการในชุมชนออกมาเป็นสินค้าหรือบริการของกลุ่มวิสาหกิจ มีการสร้างนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาสินค้าหรือบริการเพื่อประกอบกิจการของชุมชน รวมถึงกระบวนการในการพัฒนาความรู้และกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ การดำเนินงานแบบบูรณาการของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และการพึ่งตนเองอันเป็นเป้าหมายหลักของวิสาหกิจชุมชน โดยที่การรวมกลุ่มในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนนี้มีความเชื่อมโยงกับหน่วยราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยตรง นั่นคือ กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำกับติดตามและสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ที่จดทะเบียนภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548

เงื่อนไขของการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเป็นไปตามคุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่ระบุไว้ในประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 ซึ่งกำหนดให้วิสาหกิจชุมชนที่จะจัดตั้งขึ้นนั้นต้องเป็นกิจการที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นกิจการที่ดำเนินการหรือประสงค์ที่จะดำเนินการร่วมกันของสมาชิกในชุมชนจำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน โดยคณะบุคคลดังกล่าวอาจเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคล เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้ เพื่อการพึ่งพาตนเอง เพื่อประโยชน์สุขของคนในชุมชน และสุดท้ายต้องเป็นกิจการที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

กลุ่มคนทำไม้ก็สามารถรวมกลุ่มภายใต้เงื่อนไขและองค์ประกอบดังกล่าว โดยสามารถดำเนินการขอจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เกิดการรับรองสถานะของกลุ่มตามกฎหมายได้ที่สำนักงานเกษตรอำเภอ กิ่งอำเภอ หรือสำนักงานเกษตรประจำเขตในพื้นที่กรุงเทพฯ หรือยื่นขอจดทะเบียนได้ที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลหรือประจำแขวง ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นตั้งอยู่

สำหรับขั้นตอนการยื่นขอจดทะเบียน ทางกลุ่มจะต้องเตรียมชื่อของวิสาหกิจชุมชนที่จะใช้ในการจดทะเบียน โดยวิสาหกิจชุมชนที่จะจดทะเบียนต้องมีคำว่า “วิสาหกิจชุมชน” นำหน้าชื่อ อันจะเป็นการจำแนกประเภทของกลุ่มได้อย่างชัดเจน ในส่วนของเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นนายทะเบียน จะตรวจสอบชื่อที่ยื่นขอจดทะเบียนมานั้นว่าซ้ำกับวิสาหกิจชุมชนแห่งอื่นที่มีการจดทะเบียนไปแล้วหรือไม่ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนตามกฎหมายต้องมีชื่อไม่ซ้ำกัน ดังนั้น ในแบบคำขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนจะกำหนดให้ระบุชื่อของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ยื่นขอจดทะเบียนและชื่อสำรองรวม 3 ชื่อ ขณะที่ส่วนของเอกสารประกอบการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนนั้นจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยระหว่างกรณียื่นขอในกรณีของกลุ่มที่เป็นนิติบุคคล (เช่น สหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร) กับกลุ่มที่ไม่ได้เป็นนิติบุคคล ดังนี้

กรณีเป็นนิติบุคคล

1. ชื่อและที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชน
2. ชื่อและที่อยู่ของผู้มีอำนาจทำการแทนวิสาหกิจชุมชน พร้อมบัตรประชาชน
3. ชื่อและที่อยู่ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน
4. กิจกรรมที่วิสาหกิจชุมชนมีความประสงค์จะดำเนินการ
5. สำเนาเอกสารแสดงวัตถุประสงค์ ระเบียบ/ข้อ
6. สำเนาบัญชีรายชื่อของคณะกรรมการปัจจุบัน
7. ข้อสำเนามติคณะกรรมการดำเนินการหรือมติของที่ประชุมใหญ่

กรณีไม่เป็นนิติบุคคล

1. ชื่อและที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชน
2. ชื่อและที่อยู่ของผู้มีอำนาจทำการแทนวิสาหกิจชุมชน พร้อมบัตรประชาชน
3. ชื่อและที่อยู่ พร้อมสำเนาบัตรประชาชนของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน
4. กิจกรรมที่วิสาหกิจชุมชนมีความประสงค์จะดำเนินการ
5. สำเนาหนังสือให้ความยินยอมของสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมด หรือสำเนามติที่ประชุมในการมอบหมายให้บุคคล (ผู้มีอำนาจทำการแทน) มาเป็นผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

เมื่อเจ้าหน้าที่พิจารณาคำขอการจดทะเบียนพร้อมเอกสารแล้วจะปิดประกาศรายชื่อวิสาหกิจชุมชน ณ สำนักงานที่รับจดทะเบียน เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลการจดทะเบียน โดยขั้นตอนการพิจารณาคำขอนี้จะใช้เวลาไม่เกิน 7 วัน จากนั้นนายทะเบียนออกหนังสือสำคัญแสดงการรับจดทะเบียนให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น และหากว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังคงดำเนินกิจการต่อไปจะต้องแจ้งความประสงค์แก่เจ้าหน้าที่เป็นรายปีภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ 30 วันหลังวันสิ้นปีปฏิทิน หากไม่แจ้งความประสงค์ว่าจะดำเนินกิจการต่อไปเป็นเวลาสองปีติดต่อกัน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแห่งนั้นจะได้รับหนังสือแจ้งเตือนและถูกถอนชื่อวิสาหกิจชุมชนออกจากทะเบียน ส่วนกรณีที่จะยกเลิกการเป็นวิสาหกิจชุมชนก็ต้องแจ้งความประสงค์ไปยังนายทะเบียนที่เกษตรอำเภอ/เขต ภายใน 30 วันนับจากวันที่เลิกกิจการด้วย

ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการจดทะเบียนคือสามารถขอรับการสนับสนุนจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้ตามระเบียบวิธีที่กำหนด ซึ่งนอกจากสถานภาพของกลุ่มที่ถูกรับรองขึ้นตามกฎหมายแล้ว การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้การกำกับของส่วนราชการยังทำให้องค์กรกลุ่มประเภทนี้ได้รับการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่ระบบอย่างเป็นทางการด้วย โดยเมื่อวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนเข้าสู่กระบวนการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะมีการส่งเสริม ช่วยเหลือ พัฒนาแผนการประกอบกิจการหรือกระบวนการทำงานของกลุ่มด้านต่าง ๆ ตามความพร้อมและความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ ภายใต้มาตรการของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน รวมไปถึงการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง อาทิ การส่งเสริมความรู้เพื่อการเข้าถึงแหล่งทุน ความช่วยเหลือในขั้นตอนทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิและประโยชน์ทางการค้า แนวทางการรักษาคุณภาพของสินค้าและบริการ การรับรองมาตรฐานการผลิตหรือการบริการ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนรวมถึงระบบเศรษฐกิจของชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง และเตรียมความพร้อมสู่การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงขึ้นไป และในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2562 ก็มีความมุ่งหมายจะส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลโดยสะดวกซึ่งการเป็นนิติบุคคลนั้นจะทำให้กลุ่มสามารถทำธุรกรรมและนิติกรรมโดยใช้ชื่อของวิสาหกิจชุมชนได้โดยตรงและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น ทั้งนี้ กรมส่งเสริมการเกษตรและสำนักงานเกษตรจังหวัดได้รับการกำหนดหน้าที่เป็นศูนย์บริการรับเรื่อง ประสาน และติดตามกับส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนนิติบุคคลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้วยังมีช่องทางในการแจ้งความประสงค์หรือส่งคำร้องต่าง ๆ ไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบได้อีกด้วย

สถานที่สำหรับการขอดทะเบียนเป็นนิติบุคคลประเภทต่าง ๆ

- กลุ่มเกษตรกร / สหกรณ์ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด
- ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล/ห้างหุ้นส่วนจำกัด/บริษัทจำกัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด
- สถาบันการเงินประชาชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) หรือ ธนาคารออมสิน

ด้วยคุณลักษณะข้างต้นจึงปรากฏว่ามีเกษตรกรและผู้ประกอบการทำไม้ในหลายชุมชนรวมตัวและจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้น ดังนั้น แนวทางของการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนอาจจะเป็นคำตอบสำหรับผู้ที่สนใจกระบวนการกลุ่มซึ่งมีหลักเกณฑ์ชัดเจน มีโครงสร้างการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และมีเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวนมากอันรวมถึงวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการทำไม้ในหลายพื้นที่ซึ่งสามารถจะนำมาเป็นต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ได้

กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวโดยอิสระของสมาชิกกลุ่ม

พื้นฐานการรวมกลุ่มประเภทนี้มาจากเงื่อนไขที่มีร่วมกันของสมาชิก อาจเป็นอาชีพ สถานภาพ พื้นที่ ประเด็นความสนใจ ปัญหาที่เผชิญร่วมกัน ฯลฯ การรวมกลุ่มอาจเกิดขึ้นเฉพาะกิจเพื่อดำเนินวัตถุประสงค์บางอย่างไปจนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน แต่การรวบรวมคนให้เข้าสู่กระบวนการกลุ่มไม่ใช่ง่ายนัก ดังนั้น ภูมิหลังและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่จะมารวมกลุ่มกันเป็นอีกเงื่อนไขที่จะผลักดันให้กลุ่มประเภทนี้เกิดขึ้นมาได้ กลุ่มที่ว่านี้อาจมีการรวมตัวของสมาชิกและโครงสร้างที่ชัดเจนเป็นเวลา ทว่าก็มีความยืดหยุ่นต่อสมาชิกที่จะเข้าร่วม และถอนตัวได้อย่างอิสระ อันที่จริงแล้วกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวโดยอิสระนี้มีความหมายกว้าง แต่สิ่งที่จำแนกกลุ่มนี้ออกจากสองกลุ่มถัดไป นั่นคือ ลักษณะของการรวมกลุ่มหรือการจัดรูปองค์กรที่เป็นอิสระ กลุ่มประเภทนี้จึงเกิดขึ้นจากการรวมตัวทางพฤตินัย ไม่ได้ดำเนินการทางกฎหมายหรือมีสถานภาพในทางนิตินัย ไม่ได้อยู่ภายใต้กรอบของหลักเกณฑ์ที่วางไว้อย่างเป็นทางการ

กลุ่มประเภทนี้มักเป็นพื้นฐานของการรวมกลุ่มในระดับที่เป็นทางการต่อไปโดยเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการหรือทิศทางเป้าหมายสอดคล้องกับการจัดรูปองค์กรอย่างเป็นทางการอื่น ๆ และในทางกลับกันก็เป็นทางเลือกสำหรับสมาชิกหรือแนวร่วมที่ประสงค์จะรวมตัวกันแต่ไม่นิยมการจัดรูปแบบองค์กรอย่างเคร่งครัด ด้วยมองว่าจะกลายเป็นข้อจำกัดหรืออาจเป็นเพราะการมีทัศนคติหรือประสบการณ์ทางลบกับกลุ่มทางการประเภทอื่นมาก่อน ดังนั้น ทัศนคติและประสบการณ์ร่วมของสมาชิกหรือแนวร่วมจึงเป็นความเห็นพ้องในการที่จะวางรูปแบบของกลุ่มประเภทนี้อยู่เหมือนกัน

กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวโดยอิสระที่ยังคงความเป็นกลุ่มและดำเนินการเรื่อยมาได้เป็นเวลานาน และตัวอย่างที่จะปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ คือกรณีของกลุ่มคัลสเตอร์ไม้สัก จังหวัดแพร่ ที่ก่อตั้งกลุ่มมานานถึงสิบปี แม้ไม่ได้มีการจดทะเบียนแต่สถานภาพของกลุ่มแห่งนี้ก็เป็นที่รับรู้กว้างขวาง รวมถึงมีบทบาทในหลายกิจกรรมและโครงการของส่วนราชการ ทั้งนี้ ความเป็นอิสระในแนวทางของกลุ่มก็เป็นข้อดีที่ทำให้มีการทำงานร่วมกับองค์กรภายนอกหรือภาคส่วนอื่น ๆ ได้ค่อนข้างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของกลุ่มตัวอย่างนี้ก็อาศัยองค์ประกอบด้านอื่น ๆ มาเป็นส่วนขับเคลื่อนกระบวนการและแนวทางของกลุ่มด้วย และมียังมีตัวอย่างในกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ จังหวัดสุพรรณบุรีและกาญจนบุรี จะเห็นถึงกระบวนการของกลุ่มที่ชัดเจนเมื่อทางกลุ่มมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการดำเนินมาตรฐานการจัดการสวนป่าไม้เศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (มอก.14061) และขอรับการรับรองการจัดการป่าไม้แบบกลุ่ม (Group Forest Certification) และแม้การดำเนินการดังกล่าวไปแล้วแต่ความยืดหยุ่นของกลุ่มก็ยังคงมีอยู่ต่อเนื่องจากการที่กลุ่มวางแผนการขึ้นต่อ ๆ ไปไว้ อาทิ การแปรรูปไม้ที่มาจากสวนป่าซึ่งได้รับรอง มอก. ดังนั้น พันธะเป้าหมายที่มีร่วมกันของคนในกลุ่มในแต่ละระยะเวลาก็เป็นตัวกระตุ้นให้กระบวนการกลุ่มยังคงทำงาน รวมถึงการที่สมาชิกให้ความร่วมมือและคงสถานภาพการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มได้ต่อไป

สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน	วิสาหกิจชุมชน	กลุ่มจากการรวมตัว โดยอิสระของสมาชิก
การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์	การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจการร่วมกันภายใต้พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน	การรวมกลุ่มไม่ได้อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่เป็นทางการแต่กำหนดขึ้นโดยสมาชิกของกลุ่ม
สมาชิกประกอบอาชีพด้านสวนป่า เกษตรกรไม้เศรษฐกิจ คนปลูกต้นไม้/คนปลูกสวนป่า	การรวมกลุ่มของสมาชิกที่อยู่ในชุมชนเดียวกันเป็นสำคัญ	เงื่อนไข/วัตถุประสงค์/ภูมิหลัง/ประสบการณ์ที่มีร่วมกันนำมาสู่การรวมกลุ่มของสมาชิก
มีการจดทะเบียนและรับรองสถานภาพของกลุ่มตามกฎหมาย จัดเป็นนิติบุคคล	มีการจดทะเบียนและรับรองสถานภาพของกลุ่มตามกฎหมาย	การรวมกลุ่มโดยพฤตินัย ไม่มีการจดทะเบียน
กลุ่มประเภทนี้เชื่อมโยงกับกรมส่งเสริมสหกรณ์	กลุ่มประเภทนี้เชื่อมโยงกับกรมส่งเสริมการเกษตร	เป็นพื้นฐานสำหรับการรวมกลุ่มที่เป็นทางการ
การจดทะเบียน -> บันทึกข้อมูลของสหกรณ์ -> ฐานข้อมูลในระบบ	การจดทะเบียน -> บันทึกข้อมูลของวิสาหกิจชุมชน -> ฐานข้อมูลในระบบ	กลุ่มอาจเกิดขึ้นเฉพาะกิจมีโครงสร้างที่ชัดเจนเป็นครั้งคราว
หลักการทำบัญชีและการตรวจสอบบัญชีเป็นสิ่งสำคัญในระบบการถือหุ้นสหกรณ์ฯ ร่วมกันของสมาชิก	มีการประเมินศักยภาพของกลุ่มเพื่อนำไปสู่การสนับสนุน/พัฒนากิจการวิสาหกิจในด้านต่าง ๆ เช่น แหล่งทุน ระบบควบคุมคุณภาพ	การวางเป้าหมายร่วมกันเป็นระยะ ทำให้กระบวนการกลุ่มทำงานและสมาชิกยังคงเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (อย่างน้อยจนกว่าบรรลุเป้าหมาย)
การรวมกลุ่มและการดำเนินงานสหกรณ์ฯ มีระเบียบที่แน่นอน	การประกอบวิสาหกิจชุมชนมีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน และมีกลไกการสนับสนุนจากภาครัฐ	การจัดการของกลุ่มค่อนข้างยืดหยุ่น สมาชิกสามารถเข้าร่วม – ถอนตัวได้อย่างอิสระ
มีเกณฑ์ขั้นต่ำของจำนวนสมาชิก กำหนดคุณสมบัติของสมาชิก	มีเกณฑ์ขั้นต่ำของจำนวนสมาชิก	ไม่มีข้อกำหนดเรื่องเกณฑ์ขั้นต่ำของจำนวนและคุณสมบัติของสมาชิก
สมาชิกสามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์/บริการตามเงื่อนไข และสะท้อนปัญหา/ความต้องการไปยังคณะกรรมการหรือที่ประชุมของสหกรณ์ฯ	กลุ่มสามารถแจ้งเรื่องและความประสงค์ไปยังหน่วยราชการที่รับผิดชอบโดยตรง	กลุ่มไม่มีช่องทางเรียกร้องเรียนโดยตรง หากไม่ได้เป็นภาคีกับองค์กร/ภาคส่วนใด
มีการจัดตั้งสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชนขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ด้วย	มีเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวนมาก	มีโอกาสร่วมงานกับองค์กรอื่น ๆ/ภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่

สหกรณ์ฯ มีบทบาทที่ค่อนข้างชัดเจนใน
 แวดวงสวนป่า และเป็นหน่วยงานภาคี
 ที่ร่วมงานกับหลายภาคส่วนมาโดย
 ตลอด

ได้รับการสนับสนุน(งบประมาณ)ตาม
 มาตรการของคณะกรรมการส่งเสริม
 วิสาหกิจชุมชน

ความร่วมมือกับองค์กรภาคีเป็น
 แนวทาง/ช่องทางที่จะสนับสนุนกลุ่ม
 ประเภทนี้

2 ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่มประเภทต่างๆ

หลังจากที่ได้ทราบรายละเอียดของของกลุ่มประเภทต่างๆ แล้วนั้น บทนี้จะเป็นการให้ข้อมูลขั้นตอนการขอจดทะเบียนหรือการขอจัดตั้งกลุ่ม สำหรับผู้ที่สนใจจะดำเนินการตามกลุ่มประเภทที่ตนสนใจ ดังนี้

การขอจัดตั้งสหกรณ์

ขั้นตอนการขอจัดตั้งสหกรณ์

ขั้นที่ 1 : เตรียมการเบื้องต้น

รวบรวมกลุ่มบุคคลที่ประสงค์จะจัดตั้งสหกรณ์ เป็นบุคคลธรรมดาที่บรรลุนิติภาวะและมีความสมัครใจ

ขั้นที่ 2 : ประสานงานและฝึกอบรม

ผู้แทนกลุ่มบุคคลประสานกับหน่วยงานในพื้นที่เพื่อขอคำแนะนำ กลุ่มบุคคลได้รับการอบรมจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง กำหนดวันประชุมในครั้งถัดไป

ขั้นที่ 3 : ประชุมผู้ที่ประสงค์จะเป็นสมาชิก

กำหนดชื่อสหกรณ์ คัดเลือกคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ไม่น้อยกว่า 10 คน เสนอความเห็นเกี่ยวกับการกำหนดประเภท วัตถุประสงค์ แผนการดำเนินการ และร่างข้อบังคับของสหกรณ์

ขั้นที่ 4 : ประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์

เพื่อจองชื่อสหกรณ์ผ่านเว็บไซต์ www.cpd.go.th ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ หรือหน่วยงานในพื้นที่ เลือกประเภทสหกรณ์ กำหนดวัตถุประสงค์และจัดทำร่างข้อบังคับของสหกรณ์ จัดทำแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์อย่างน้อย 3 ปี จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์

ขั้นที่ 5 : ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์

เพื่อรับทราบชื่อสหกรณ์ ประเภท วัตถุประสงค์ และแผนดำเนินการของสหกรณ์ พิจารณาร่างข้อบังคับสหกรณ์และกำหนดขึ้นเป็นข้อบังคับของสหกรณ์

ขั้นที่ 6 : ยื่นเอกสารขอจดทะเบียนสหกรณ์

คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ยื่นเอกสาร อันได้แก่ คำขอจดทะเบียนสหกรณ์ สำเนารายงานการประชุมของผู้ที่ประสงค์จะเป็นสมาชิก โดยคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์และผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิก เตรียมเอกสารแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ หนังสือยินยอมให้ใช้สถานที่เป็นที่ตั้งสำนักงานสหกรณ์ (กรณีไม่มีสำนักงานเป็นของตนเอง) อย่างละ 2 ฉบับ และ ข้อบังคับสหกรณ์ จำนวน 4 ฉบับ

ขั้นที่ 7 : พิจารณารับจดทะเบียน

เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานในพื้นที่ตรวจสอบเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลประกอบการขอจดทะเบียน และเสนอความเห็นต่อนายทะเบียน นายทะเบียนสหกรณ์ พิจารณารับจดทะเบียนสหกรณ์ จากนั้น นายทะเบียนลงนามในใบสำคัญรับจดทะเบียนและแจ้งแก่สหกรณ์ทราบหรือพิจารณาไม่รับจดทะเบียนสหกรณ์ในท้ายที่สุด นายทะเบียนแจ้งคำสั่งไปยังสหกรณ์พร้อมเหตุผลให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ทราบ

ที่มา: <https://www.cpd.go.th/cpdth2560/component/k2/item/191>

การสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน

1. ผู้สมัครเป็นสมาชิกตามข้อบังคับต้องยื่นใบสมัครต่อสหกรณ์ตามแบบฟอร์มใบสมัครที่กำหนด ทั้งนี้ สหกรณ์อาจอนุโลมให้สมัครทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกผ่านทางเว็บไซต์ของสหกรณ์ โดยมีสมาชิกสหกรณ์เป็นผู้รับรองจำนวน 1 ท่าน
2. คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะมีการประชุมพิจารณาใบสมัครและคุณสมบัติของผู้สมัครสมาชิกในแต่ละเดือน และแจ้งผลการอนุมัติการเป็นสมาชิกให้ทราบทางจดหมายหรือทางอิเล็กทรอนิกส์
3. เมื่อผู้สมัครสมาชิกได้รับอนุมัติการรับสมัครเป็นสมาชิกแล้ว จะต้องชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้าให้แก่สหกรณ์ คนละ 1,000 บาท ค่าธรรมเนียมแรกเข้านี้จะถือเป็นรายได้ของสหกรณ์และจะเรียกคืนไม่ได้ นอกจากนี้สมาชิกจะต้องชำระค่าหุ้นตามจำนวนที่ถือให้ครบถ้วน (การถือหุ้นขั้นต่ำของสมาชิกสหกรณ์แรกเข้า คนละ 100 หุ้น หุ้นละ 10 บาท) จึงจะถือว่าผู้สมัครมีฐานะในการเป็นสมาชิกสหกรณ์ที่สมบูรณ์ตามข้อบังคับของสหกรณ์

คุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน

- เป็นบุคคลธรรมดาที่บรรลุนิติภาวะ
- เป็นผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรรมหรือมีกิจกรรมร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ (คนปลูกป่า คนปลูกต้นไม้
- คนที่ทำสวนป่าหรือมีที่ดินสำหรับปลูกต้นไม้ คนปลูก/ทำไม้เศรษฐกิจ เกษตรกร ฯลฯ)
- ตั้งบ้านเรือนอยู่ในทุกจังหวัดที่มีกิจการป่าไม้
- เป็นผู้ซื่อสัตย์ มีชื่อเสียงดี ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพและรู้จักประหยัด
- ไม่เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- ไม่เป็นผู้ที่เคยถูกให้ออกจากสหกรณ์ใด ๆ โดยมีความผิด

ที่มา: https://www.pfpcoop.com/attachments/view/?attach_id=212161

**ใบสมัครสมาชิก
สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด**

ลำดับที่/.....
(สำหรับเจ้าหน้าที่สหกรณ์ฯ)

วันที่.....เดือน.....ปี.....

- ชื่อ(นาย/นาง/นางสาว).....นามสกุล.....สัญชาติ.....อายุ.....ปี
- เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....บัตรประจำตัวประชาชนเลขที่.....
- ที่อยู่ปัจจุบันเลขที่.....ซอย.....ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....Line ID.....
- ระดับการศึกษา.....สาขา.....สถาบัน.....
- อาชีพปัจจุบัน () เกษตรกร () รับราชการ () ทำธุรกิจ () ค้าขาย () อื่นๆ (ระบุ).....
- ปัจจุบันข้าพเจ้ามีที่ดินจำนวนพื้นที่ทั้งหมด.....ไร่.....งาน.....ตารางวา
() ที่ดินกรรมสิทธิ์.....ไร่ () สิทธิครอบครอง.....ไร่ () ที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทำประโยชน์.....ไร่
ตั้งอยู่ที่เลขที่.....ซอย.....ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....พิกัดGPS.....
- ปัจจุบัน () ปลูก () ต้องการปลูกต้นไม้, ระบุประเภทต้นไม้ที่ปลูกว่ามีประเภทใดบ้าง
() ไม่โตเร็ว อายุ 1-5 ปี () ไม่โตปานกลาง อายุ 6-15 ปี () ไม่โตช้าอายุมากกว่า 15 ปี ขึ้นไป
กรณาระบุชนิดไม้.....
- ข้าพเจ้าได้รับทราบวัตถุประสงค์ ระเบียบข้อบังคับ เกี่ยวกับคุณสมบัติและสิทธิหน้าที่ของสมาชิกโดยครบถ้วนแล้ว
ยินดีปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ด้วยความสมัครใจทุกประการ (ดูได้ใน www.pfpcoop.com/member)
- จึงขอสมัครเป็นสมาชิกประเภทสามัญของสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชนจำกัด โดยประสงค์จะถือหุ้นเป็น
จำนวน.....หุ้นๆละ 10บาท (ขั้นต่ำ 100 หุ้น) เป็นจำนวนมูลค่าหุ้นที่ถือ.....บาท รวมทั้งพร้อมชำระ
ค่าธรรมเนียมแรกเข้า จำนวน 100 บาท รวมเงินเพื่อชำระค่าหุ้นและค่าธรรมเนียมแรกเข้าเป็นจำนวนเงิน
.....บาท (.....)
- และได้แนบสำเนาบัตรประชาชนมาพร้อมนี้ เพื่อเป็นหลักฐานประกอบการสมัครสมาชิกดังกล่าว

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อมูลดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริง และเพื่อเป็นพยานหลักฐานแห่งการนี้จึงได้ลงลายมือชื่อไว้ดังนี้

กรุณาส่งใบสมัครพร้อม สำเนาบัตรประชาชน และหลักฐานการชำระเงินมายัง

อีเมล: pfpc.office@gmail.com หรือ ไลน์ id: [pfpc.bkk](https://www.line.me/tv/pfpc.bkk)

วิธีชำระเงิน: ธนาคารไทยพาณิชย์ เลขที่ 053-248803-3

ชื่อบัญชี สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด

ลายมือชื่อ.....
ชื่อตัวบรรจง ()

ผู้รับรองสมาชิกสมัครใหม่.....
ได้รับอนุมัติเป็นสมาชิกเมื่อวันที่...../...../.....

หากมีคำถามกรุณาสอบถามที่เบอร์ 098-8323474
ในวันทำการ เวลา 9.00-16.00 น.

07/08/2562

ในกรณีที่สมาชิกมีการเปลี่ยนแปลงชื่อ นามสกุล คำนำหน้าชื่อ สัญชาติ ที่อยู่ หรือกรณีที่สมาชิกมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพปลูกต้นไม้หรือกิจการอื่นที่แจ้งไว้ในใบสมัคร สมาชิกสามารถแจ้งเปลี่ยนแปลงทางจดหมายหรือผ่านช่องทางสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อปรับปรุงข้อมูลในระบบฐานข้อมูลสมาชิกของสหกรณ์ให้ทันสมัย ตามที่อยู่นี้

สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด

เลขที่ 61 กรมป่าไม้ ถนนพหลโยธิน ลาดยาว จตุจักร 10900

E-mail: pfpc.office@gmail.com

Website: www.pfpcoop.com

<https://web.facebook.com/pfpcoop>

Line ID: [pfpc.bkk](https://www.line.me/tv/pfpc.bkk)

ดาวน์โหลดใบสมัครสมาชิกสหกรณ์ฯ ได้ที่ https://www.pfpcoop.com/attachments/view/?attach_id=233454

การขจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร

ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร

ขั้นที่ 1 : เตรียมการเบื้องต้น

เกษตรกรผู้ที่มีบรรลุนิติภาวะและประกอบอาชีพเกษตรกรรมในประเภทเดียวกันไม่น้อยกว่า 30 คน รวมตัวกันด้วยความประสงค์ที่จะจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้น

ขั้นที่ 2 : ประชุมเกษตรกรที่ประสงค์จะจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร

เพื่อเลือกคณะผู้ก่อการจำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน กำหนดชื่อกลุ่มเกษตรกรตามประเภทเกษตรกรรม

ขั้นที่ 3 : ประชุมคณะผู้ก่อการ

กำหนดวัตถุประสงค์และจัดทำร่างข้อบังคับของกลุ่มเกษตรกร จัดทำบัญชีรายชื่อเกษตรกรที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร (ผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกต้องมีกิจการหรือภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่ที่กลุ่มเกษตรกรดำเนินการอยู่และสมัครใจในการรวมทุนด้วยการถือหุ้น)

ขั้นที่ 4 : ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

เพื่อรับทราบชื่อกลุ่มเกษตรกรและวัตถุประสงค์ของกลุ่มเกษตรกร ร่างข้อบังคับของกลุ่มเกษตรกรร่วมกันเพื่อกำหนดเป็นข้อบังคับของสหกรณ์

ขั้นที่ 5 : ยื่นเอกสารขอจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกร

คณะผู้ก่อการยื่นคำขอจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกรตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด พร้อมเอกสารสำเนารายงานการประชุมของเกษตรกรที่ประสงค์จะจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร และผู้ที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอย่างละ 2 ชุด บัญชีรายชื่อเกษตรกรที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร 2 ชุด และร่างข้อบังคับของกลุ่มเกษตรกร จำนวน 4 ฉบับ ต่อนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดแห่งท้องที่ที่จะจัดตั้งกลุ่มขึ้น

ขั้นที่ 6 : พิจารณารับจดทะเบียน

นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรพิจารณาคำขอและตรวจสอบเอกสารต่างๆ นายทะเบียนรับจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกร จากนั้น นายทะเบียนออกใบทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือไม่รับจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกร และในท้ายที่สุดนายทะเบียนแจ้งเป็นหนังสือแสดงผลไปยังคณะผู้ก่อการ

*ในการจัดประชุมทุกครั้ง จะต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์เข้าร่วมประชุมด้วย

การขจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ขั้นตอนการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

ขั้นที่ 1 : เตรียมการเบื้องต้น

คณะบุคคล(ที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคล)ในชุมชนเดียวกัน จำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน ที่ดำเนินกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ร่วมกัน และประสงค์จะจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

ขั้นที่ 2 : ประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

เพื่อรวบรวมหนังสือแสดงความยินยอมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมดในการให้อำนาจแก่ผู้แทน หรือเพื่อมีมติในที่ประชุม/มติของคณะกรรมการนิติบุคคลในการมอบหมายให้มีบุคคลเป็นผู้แทนของกลุ่มในการยื่นขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน กำหนดชื่อของวิสาหกิจชุมชนและเตรียมชื่อสำรองไว้

ขั้นที่ 3 : ยื่นเอกสารขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

ผู้มีอำนาจทำการแทนยื่นคำขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน (แบบ สวช.01) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบเอกสารและบันทึกข้อมูลลงในระบบสารสนเทศ การจองชื่อวิสาหกิจชุมชน ต่อมาเจ้าหน้าที่ออกไปรับเรื่อง (ท.ว.ช.1) ให้แก่ผู้ยื่นเอกสาร (ผู้มีอำนาจทำการแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน)

ขั้นที่ 4 : พิจารณาคำขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และเอกสารต่าง ๆ

เจ้าหน้าที่พิจารณาคุณสมบัติและเอกสารประกอบการจดทะเบียนต่าง ๆ อันได้แก่ คำขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน, ทะเบียนรายชื่อและที่อยู่ของสมาชิก, สำเนาบัญชีรายชื่อของคณะกรรมการ(กรณีนิติบุคคล), สำเนาเอกสารแสดงวัตถุประสงค์ ระเบียบ หรือข้อบังคับ(กรณีนิติบุคคล), หนังสือให้ความยินยอมของสมาชิก/สำเนามติที่ประชุม หรือสำเนามติคณะกรรมการดำเนินการ/มติของที่ประชุมใหญ่ (กรณีนิติบุคคล) อย่างละ 1 ฉบับ เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลลงในระบบสารสนเทศ และลำดับสุดท้าย ปิดประกาศรายชื่อวิสาหกิจชุมชน

ขั้นที่ 5 : พิจารณารับจดทะเบียน

นายทะเบียน (เกษตรอำเภอ) พิจารณารับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน จากนั้น นายทะเบียนลงนามอนุมัติและออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน (ท.ว.ช.2) กับ เอกสารสำคัญแสดงการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน (ท.ว.ช.3) / พิจารณาไม่รับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และ นายทะเบียนแจ้งไปยังผู้ยื่นเอกสารทราบ

*วิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้วต้องแจ้งความประสงค์จะดำเนินการต่อไปเป็นประจำทุกปี หากไม่ดำเนินการแจ้งความประสงค์ติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี และเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาแจ้งเตือนแล้ว วิสาหกิจชุมชนนั้นจะถูกถอนชื่อออกจากทะเบียน

คำขอเลขที่.....

สำหรับเจ้าหน้าที่

แบบ สวช. 01
(ปรับปรุง 2562)

แบบคำขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

ส่วนที่ 1 สำหรับผู้ยื่นแบบคำขอจดทะเบียน

เขียนที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

เรียน นายทะเบียน

ข้าพเจ้า (นาย / นาง / นางสาว) นามสกุล วัน/เดือน/ปี เกิด.....

เป็นสมาชิกผู้มีอำนาจทำการแทนวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีความประสงค์จะขอจดทะเบียน

(กา ใน ในรายการที่ต้องการขอยื่นจดทะเบียน พร้อมระบุชื่อ 3 อันดับ)

1. ชื่อ วิสาหกิจชุมชน / เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ที่ขอจดทะเบียน

 วิสาหกิจชุมชน ชื่ออันดับที่ 1 วิสาหกิจชุมชน..... ชื่อสำรองที่ 2 วิสาหกิจชุมชน..... ชื่อสำรองที่ 3 วิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ชื่ออันดับที่ 1 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน..... ชื่อสำรองที่ 2 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน..... ชื่อสำรองที่ 3 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน.....โดยยื่นแบบคำขอจดทะเบียนที่ (กา ใน ที่ต้องการ พร้อมระบุรายละเอียด) ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

อำเภอ จังหวัด

 สำนักงานเกษตรอำเภอจังหวัด..... สถานที่อื่น คือจังหวัด.....

และ ขอแจ้งข้อมูลรายละเอียด ดังนี้

2. ที่ตั้ง วิสาหกิจชุมชน / เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ที่ขอจดทะเบียน

เลขที่ หมู่ที่ ตำบล

จังหวัด รหัสไปรษณีย์

โทรศัพท์ โทรสาร

E-mail address

3 ประสบการณ์และข้อคิด จากกลุ่มคนทำไม้

ต่อจากนี้เป็นเรื่องราวของเกษตรกรผู้ปลูกต้นไม้และผู้ประกอบการทำไม้ที่บอกเล่าการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรไม้และเกิดเล็กเกิดน้อยอันเนื่องมาจากการรวมตัวและพลังกลุ่มของพวกเขาบนเส้นทางในการทำไม้ในประเทศไทย

กลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดกาญจนบุรี

กลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจแห่งนี้เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของเกษตรกรในพื้นที่สุพรรณบุรีและกาญจนบุรี และเมื่อไม่นานมานี้ก็เป็นกลุ่มนำร่องเข้าสู่การรับรองมาตรฐานการจัดการสวนป่าไม้เศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (มอก.14061) ด้วยวิธีการรับรองการจัดการป่าไม้แบบกลุ่ม โดยประธานของกลุ่ม คุณณธรา แยมพิกุล เป็นผู้มิบทบาทในการชักชวนเกษตรกรในพื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจและรวมกลุ่มกัน ปัจจุบันกลุ่มแห่งนี้มีสมาชิกรวม 18 คน ซึ่งทำการเกษตรไม้เศรษฐกิจในอำเภอด่านช้าง และอำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี อย่างไรก็ตามขอบเขตของสมาชิกกลุ่มมุ่งหมายให้ครอบคลุมเกษตรกรระดับจังหวัด

จุดเริ่มการเป็นผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจของคุณณธราเกิดจากคำชี้แนะขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ซึ่งเสนอแนวทางนำไม้เข้าระบบสวนป่าและทำไม้อย่างถูกกฎหมายด้วยไม้เศรษฐกิจ ในเวลานั้น ออป. ดำเนินงานในพื้นที่ใกล้เคียงกว่า 5,000 ไร่ นั่นทำให้คุณณธราเริ่มทำการปลูกไม้เศรษฐกิจตั้งแต่นั้นมารวมถึงจดทะเบียนตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม้เศรษฐกิจโตเร็วด่านช้างขึ้นใน พ.ศ.2548 (ก่อนที่จะยกเลิกไปเพื่อเตรียมจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ที่ภายหลังดำเนินการเป็นศูนย์การเรียนรู้) นับเนื่องมาถึงปัจจุบันคุณณธราปลูกไม้เศรษฐกิจกับเกษตรอินทรีย์ควบคู่กันซึ่งก็พบว่าสามารถเลี้ยงตัวเองจนมีกำไรที่แน่นอนกว่าพืชเศรษฐกิจอย่างอ้อยหรือมันสำปะหลังซึ่งต้องลงทุน ลงแรง และหวังผลรายปี ผลลัพธ์ที่พิสูจน์มาด้วยตนเองนี้ คุณณธราจึงตั้งต้นขยายผลเรื่องไม้เศรษฐกิจให้เกษตรกรในละแวกพื้นที่เห็นข้อดีของไม้เศรษฐกิจที่ต่างไปจากพืชเศรษฐกิจเดิม ซึ่งมักมีปัญหาเรื่องราคา

“อย่างมันเนี่ยฝนไม่ตก 5 เดือนตายหมด แต่ในขณะเดียวกันถ้าเราปลูกไม้เศรษฐกิจ ฝนไม่ตก 5 เดือนเราอยู่ได้ ฝนตกทั้ง 5 เดือนเราก็อยู่ได้ วันนี้อากาศตกต่ำเราไม่ขายได้ ราคาดีเราถึงจะขาย ต้นไม้ก็โต”

หลังจากที่คุณณธราพยายามโน้มน้าวให้หลายคนหันมาปลูกไม้เศรษฐกิจแล้วซ้ำแล้วซ้ำเล่า วิฤตโรงงานน้ำตาลที่กระทบชีวิตของเกษตรกรในช่วงที่ผ่านมาเป็นจุดเปลี่ยนให้เกษตรกรเข้าใจและยอมรับการปลูกไม้เศรษฐกิจมากขึ้น ประกอบกับการสนับสนุนขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ช่วง พ.ศ.2560-2561 ที่ให้ทุนปลูกไม้เศรษฐกิจแก่เกษตรกรไร่ละ 3,500 บาท พร้อมด้วยกล้าไม้และการเตรียมแปลง จึงทำให้การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจที่นี่เป็นรูปเป็นร่างชัดเจน และในอีกสามปีต่อมาทางกลุ่มเข้าร่วมการรับรองมาตรฐานการจัดการสวนป่าไม้เศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (มอก.14061) ถ้านับตั้งแต่เตรียมการจนมาถึงการตรวจสอบรับรองถือว่าใช้เวลาไม่นาน กระบวนการไม่ยุ่งยาก และอยู่ภายใต้ดัชนีที่ยอมรับได้ สุดท้ายกลุ่มผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจที่นี่จึงเป็นองค์กรกลุ่มแรกที่เข้าสู่กระบวนการรับรองการจัดการป่าไม้แบบกลุ่มภายใต้สถาบันรับรองมาตรฐานไอเอสโอ โดยมีสถาบันอุตสาหกรรมเพื่อการเกษตร (IAI) เป็นองค์กรผู้ตรวจรับรองที่เข้ามาดำเนินการ ซึ่งทางกลุ่มก็หวังว่าจะเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่ไม้เศรษฐกิจที่มาจาก

สวนป่าของสมาชิกในทางหนึ่ง

“เราเป็นคนปลูก แต่ไม่ไปเข้าโรงงาน ถ้าทำแล้วคิดได้ แปรรูปได้ หรือว่ามาทำอะไรให้หลากหลายมากขึ้น มันเพิ่มสินค้าได้”

สำหรับไม้เศรษฐกิจที่สำคัญของกลุ่ม คือ ไม้ยูคาลิปตัส ไม้สัก ไม้กระถิน โดยผลผลิตหลักจากป่าปลูกของกลุ่มเกษตรกรที่นี้ ได้แก่ ไม้ท่อนและถ่านไม้ นอกจากนี้ยังมีน้ำส้มควันไม้ ผงถ่าน ปุ๋ยหมัก ฯลฯ คุณณธราจึงมีความคิดที่จะเพิ่มมูลค่าและสินค้าจากขั้นตอนการแปรรูปไม้ด้วย ต้นแบบในความคิดคือนวัตกรรมหมู่บ้านหนองผือ แหล่งแปรรูปและทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่มีชื่อเสียงในละแวกนั้น ซึ่งใช้ไม้จากป่าธรรมชาติจนหมดไป แต่ในปัจจุบันเมื่อมีไม้จากป่าปลูกของกลุ่มแล้ว การแปรรูปไม้จึงเป็นแผนการขั้นต่อไปที่ทางกลุ่มคิดไว้ ซึ่งอาจเป็นประดิษฐ์กรรมที่เกิดจากการแปรรูปไม้ภายใต้มาตรฐาน มอก. ทั้งหมด

“ถ้าเกิดเกษตรกรไม่ร่วมมือหรือไม่ปลูก มันก็ไม่เกิด เพราะฉะนั้นคุณต้องสร้างแรงบันดาลใจให้เขาก่อน เพราะบางทีเกษตรกรมีความสามารถพิเศษอยู่แล้ว แต่ไม่เห็นความสำคัญหรือมองไม่เห็นว่าเขามีจุดเด่นอะไร”

อย่างไรก็ตาม แผนที่จะต่อยอดสู่การแปรรูปยังไม่เป็นรูปธรรม เพราะการดำเนินขั้นตอนทางกฎหมายในเรื่องไม้และการทำไม้สำหรับเกษตรกรทั่วไปนั้นอาศัยหลายปัจจัยไม่ว่าจะเป็นเวลา ค่าใช้จ่าย ความเข้าใจในกฎหมาย ฯลฯ คุณณธราจึงอยากให้มีหน่วยงานกลางที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทางกฎหมายในขั้นตอนต่าง ๆ ของการทำไม้แก่กลุ่มเกษตรกร เพื่อช่วยคลี่คลายความยุ่งยากซับซ้อนที่เคยเป็นอุปสรรคต่อการทำไม้ ที่ผ่านมากเกษตรกรจำต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางหรือกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับขั้นตอนที่เกี่ยวกับเจ้าหน้าที่หรือส่วนราชการให้เป็นผู้ดำเนินการ เพื่อจัดการความยุ่งยากนี้ ดังนั้น หากการขออนุญาตตั้งโรงเลื่อย เพื่อแปรรูปไม้ได้รับคำแนะนำหรือความช่วยเหลือจากองค์กรภาคี น่าจะช่วยให้การทำตามขั้นตอนทางกฎหมายในเรื่องนี้เป็นไปอย่างราบรื่นและรวดเร็วขึ้น ดังเช่นตัวอย่างการมีองค์กรพีเลียงในกระบวนการรับรองมาตรฐาน มอก. ซึ่งเอื้อให้เกษตรกรยอมรับเงื่อนไขการยกระดับไม้เศรษฐกิจในสวนป่าของตนเองได้ไม่ยากอีกทั้งตั้งใจให้เกษตรกรทำไม้ในแต่ละขั้นตอนอย่างถูกกฎหมายด้วย

“เมื่อไม้มีมอก.แล้ว เราไม่จำเป็นต้องขายไม้รวมอย่างเดียว แต่ถ้าเกิดเป็นโต๊ะที่เป็นมาตรฐาน มอก. มันยิ่งเท่ใหม่และราคาดีได้”

นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรไม้เศรษฐกิจมุ่งหวังให้องค์กรที่เป็นภาคีเข้ามา ส่งเสริม ‘ตลาดไม้’ เพื่อต่อยอดจากการรับรองมาตรฐานไม้ที่สำเร็จไปแล้ว หรือการสนับสนุนเกษตรกรเข้าสู่ตลาดการทำไม้ในฐานะผู้ประกอบการร่วมด้วย

“เพราะเกษตรกรทำอย่างเดียว ไม่รวยหรอก ต้องขายด้วย ต้องมีต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ”

“เราแลกเปลี่ยนความรู้กัน อย่างเกษตรกรก็จะมีความรู้อีกด้าน ออป. ก็จะมีความรู้ของเขากอีกด้านหนึ่ง อย่างการเปลี่ยนแปลงที่เป็น 3x3 เราทำงานกับอาจารย์ที่เกษตรศาสตร์ บางเขนด้วย ก็มาลองผิดลองถูกกัน ทีนี้ก็มาจบลงที่ว่าเกษตรกรอยู่ได้รึเปล่า”

ในขณะที่ทางกลุ่มก็ไม่หยุดพัฒนาไม้เศรษฐกิจให้ดียิ่งขึ้นทั้งในเรื่องสายพันธุ์และคุณภาพของไม้ รวมถึงให้ความสำคัญกับการจัดการแปลงและวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อให้ตอบแทนผู้ปลูกได้ในเวลาที่เหมาะสมระหว่างที่รอรอบตัดไม้ในอีก 10 ปีข้างหน้า หรือการร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ทั้งองค์กรภาคีที่มีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย/สถาบันต่าง ๆ หน่วยงานภายนอกและเกษตรกรด้วยกันที่มีโอกาสแลกเปลี่ยน

แนวทาง ประสบการณ์ เทคนิควิธีและความรู้ทางการเกษตรซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เมื่อมีคนมาดูงานหรือแม้แต่พ่อค้าไม้ที่เข้ามาติดต่อกับทางกลุ่มเกิดความสนใจในต้นไม้ใหญ่ที่นั่น คุณณธราจะเอ่ยชวนให้ทุกคนปลูกไม้เศรษฐกิจอยู่เสมอ โดยหวังว่าจะเป็นวิธีที่ทำให้เกิดวงจรที่ยั่งยืนของผู้คนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับไม้เศรษฐกิจ

“พอมาดูงานเราปลูกไม้เศรษฐกิจวันนี้ ก็เป็นฐานให้เขารู้ว่า ‘คุณปลูกไม้ดี มันจะดีแบบนี้ มันจะเป็นอีกตัวหนึ่งที่สามารถทำให้คุณอยู่ได้’ “

ด้วยประสบการณ์ในวงการไม้เศรษฐกิจ คุณณธราจึงมีบทบาทในการสื่อสาร อธิบายให้สมาชิกเกษตรกรเห็นภาพประโยชน์ของโครงการ รวมถึงนโยบายต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อกัน ในตัวอย่างกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจจังหวัดสุพรรณบุรีและกาญจนบุรีนี้ พื้นฐานความสัมพันธ์ของผู้นำกลุ่มกับองค์กรภาคีหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการพัฒนาหรือดำเนินโครงการในพื้นที่ให้เป็นจริง ที่สำคัญคือบทบาทในการขับเคลื่อนเพื่อหาแนวร่วมปลูกไม้เศรษฐกิจและเน้นที่การส่งเสริมต่อยอดแก่คนปลูกต้นไม้ในอุตสาหกรรมไม้ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่ควรได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังโดยเฉพาะจากหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ในการวางนโยบาย และในฐานะของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจเช่นกัน คุณณธราจึงอยากเห็นคุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น มีรายได้ที่มั่นคงจากการทำไม้เศรษฐกิจที่ถูกยกระดับไปสู่มาตรฐานที่ดีนั้นด้วย

“อยากให้หน่วยราชการเปิดกว้างมากขึ้น และก็มองช่องทางที่จะเพิ่มมูลค่าของไม้เศรษฐกิจ ทำแบบประณีตให้คนมีพื้นที่น้อย ๆ อยู่ได้และอยู่ดีมีสุข”

วิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง – กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกไม้สักแห่ง อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

ภาพที่ 2 กลุ่มก่อการดีบ้านศรีบุญเรือง
ที่ท่า รือคอฟ ประเทศไทย (2564)

“ที่บ้านศรีบุญเรืองนี้ ชาวบ้านมีสวนสักเยอะ แต่ว่าไม่ได้ขาย ไม่มีเอกสาร ผมก็เลยคิดตั้งกลุ่มวิสาหกิจแปรรูป ใช้ในบ้าน และขาย ผมบอกว่าทำได้ แต่ถ้าทำคนเดียวทำไม่ได้ ผิดกฎหมาย ถ้าทำเป็นกลุ่มจะทำได้สะดวกกว่า ก็เลยชวนชาวบ้านทำ แต่ทำมา 2 - 3 ปีแล้วก็ยากอยู่เหมือนกัน เรื่องตัดไม้ก็รอทำเรื่องขอตัดอยู่ ที่ดินที่ไม่มีใบก็ไต่ไป คทช.

ก็ทำเรื่องตัดกันไปแล้ว เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ก็จะให้ใบตัดนะ”

คุณชาญ ก้าววงศ์ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง เริ่มต้นเล่าถึงวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อจะดำเนินการแปรรูปไม้ที่มาจากสวนป่าของเกษตรกรผู้ปลูกไม้สักในพื้นที่ ด้วยชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนอันเป็นที่ดินของรัฐภายใต้นโยบายการจัดการที่ดินโดยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ หรือ คทช⁴ ในเบื้องต้นชาวบ้านได้รับเอกสาร ‘หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าสงวนฯ’ และยังประสบปัญหาความไม่ชัดเจนในการที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรไม้ในที่ดินดังกล่าว

ที่มาที่ไปของการปลูกไม้สักที่นี่เริ่มขึ้นราว พ.ศ.2541 เมื่อมีนโยบายให้เกษตรกรปลูกสักพร้อมทุนสนับสนุนไร่ละ 500 บาทต่อปี แต่เดิมเขตอำเภอสันติสุขนี้ไม่มีไม้สักจนกระทั่งหน่วยงานป่าไม้เพาะกล้าสักขายให้เกษตรกรนำไปปลูก และเป็นเกษตรกรบ้านศรีบุญเรืองนี่เองที่สนใจเข้าร่วมโครงการมากที่สุดในพื้นที่อำเภอ ทว่าเมื่อต้นสักมีอายุถึงรอบตัด (17-18 ปี) ทางการรับซื้อเฉพาะไม้สักจากที่ดินของชาวบ้านที่มีโฉนด หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3) หรือที่ดิน สปก.(ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่ดินที่มีหลักฐานการอนุญาต) เท่านั้น คุณชาญและชาวบ้านศรีบุญเรืองอีกหลายคนไม่สามารถตัดต้นสักที่ปลูกไว้เพื่อนำไปจำหน่าย ด้วยเหตุที่ไม่มี ‘ใบ’ หรือ ‘เอกสารสิทธิ์’ ในที่ดินดังกล่าว⁵ ไม้สักเหล่านั้นหากนำออกขายจะเป็นไม้ผิดกฎหมาย ในช่วงนั้นเมื่อชาวบ้านตัดไม้สักในสวนของตนเองจะถูกเจ้าหน้าที่คุมจับและเสียค่าปรับ 3,000-5,000 บาท เมื่อเป็นเช่นนี้คุณชาญจึงร่วมกับเกษตรกรคนอื่น ๆ ยื่นหนังสือถึงอธิบดีกรมป่าไม้เพื่อขออนุญาตใช้ประโยชน์และจำหน่ายไม้สักที่ปลูกขึ้นนี้เมื่อ พ.ศ.2559 และได้รับคำแนะนำกลับมาว่าเกษตรกรที่นี่ควรรวมกลุ่มกันตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อดำเนินการเรื่องกิจการทำไม้ วิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง จึงเกิดขึ้นใน พ.ศ.2560

“ปัญหาอย่างนี้ 25 ราย ที่เป็นสมาชิกด้วยกันนี่ละครับ... ที่มารวมกัน มาทำกลุ่มวิสาหกิจนี่เป็นเครือข่ายไม้ ออป. ครับ”

“เรามีสวนสัก แต่การทำไม้สัก(ขาย)ผิดกฎหมาย เราต้องตั้งกลุ่มวิสาหกิจถึงจะตัดได้ เขารู้แบบนี้ ก็เต็มใจมาร่วมกัน”

คุณชาญอธิบายว่าการตั้งวิสาหกิจชุมชนทำได้โดยจดทะเบียนที่เกษตรอำเภอ พร้อมแผนงานของวิสาหกิจและโครงสร้างของกลุ่มอันประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก รายชื่อของสมาชิกทั้งหมด รวมถึงแบบบันทึกการประชุม ซึ่งระบุเหตุผลว่าจะดำเนินการเรื่องใดบ้าง อย่างที่วิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองเสนอไป คือ การทำไม้ในขั้นตอนของการตัด การแปรรูป และทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ รวมระยะเวลาตั้งแต่การขอจัดตั้งจนได้รับอนุมัติเป็นวิสาหกิจชุมชนนาน 1 เดือน สำหรับอำเภอสันติสุขนี้มีวิสาหกิจชุมชนทำไม้อยู่ 2-3 แห่ง

“คือกลุ่มเราจะไม่แข็งแรง ไม่มีระเบียบ พอคนมามากมันจะผิดกัน เวลานั้นนัดประชุมกัน มาไม่ถึงครึ่งก็ประชุมกันไม่ได้ ดูแลยาก”

วิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองมีสมาชิก 30 คน ซึ่งมาจากการชักชวนของคุณชาญตั้งแต่เริ่มแรก สมาชิกทั้งหมดนี้เป็นชาวบ้านศรีบุญเรือง นอกจากคนที่ประกอบอาชีพทำไม้แล้วยังมีคนเฒ่าคนแก่ที่เข้าร่วมกลุ่มด้วยหวังว่าจะสามารถขายไม้สักจากสวนตนเองได้ ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองกำหนดให้สมาชิกต้องเป็นเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเท่านั้น การคงเงื่อนไขเช่นนี้เพื่อใหกลุ่มมีเอกภาพและจัดการได้เป็นระเบียบเรียบร้อยตามความเห็นของคุณชาญ และเมื่อใดที่สมาชิกสามารถตัดไม้สักได้ตามกฎหมายแล้ว จะต้องนำไม้มาจำหน่ายให้กับทางกลุ่มเท่านั้น อันเป็นข้อตกลงที่มีร่วมกันภายในวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ โดยสมาชิกที่ได้รับอนุญาตและการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ให้ตัดโค่นได้ ก็จะเริ่มทยอยขายไม้ตามลำดับ ในส่วนกระบวนการรับงานและแบ่งงานของกลุ่ม เมื่อมีงานเข้ามาจะแจ้งให้สมาชิกทราบ กำหนดคิวงานไว้ว่าจะใช้เวลาประมาณกี่วันและต้องการแรงงานวันละกี่คน งานปกติจะอยู่ที่ 4 คน

ต่อวัน ต่อจากนั้นให้สมาชิกหมุนเวียนกันมาทำงานและรับค่าแรงเป็นรายวัน วันละ 300-500 บาท ขึ้นอยู่กับงาน

“ต้องขายในกลุ่มอย่างเดียว จะขายนอกกลุ่มไม่ได้ เพราะว่ากลุ่มเป็นคนทำเรื่องให้ทั้งหมด ทุกเรื่อง”

ทว่า วิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของทางราชการหลายเรื่อง ทั้งการขออนุญาตตั้งโรงงานแปรรูปไม้ที่ใช้เวลากว่าสามปีแล้วแต่ยังไม่สำเร็จ การขออนุญาตตัดไม้ซึ่งต้องผ่านการรับรองสิทธิ์บนที่ดิน ซึ่งรัฐอนุญาตให้ใช้ประโยชน์เสียก่อน ที่ผ่านมามีสมาชิกวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกไม้สักในที่ดิน คทช. 10 ราย ยื่นเอกสารและดำเนินการต่าง ๆ เองมาตั้งแต่ พ.ศ.2562 จนกระทั่งในปีนี้เป็นเจ้าหน้าที่มาไม่เริ่มลงพื้นที่ตรวจสอบเงื่อนไขการถือครองที่ดินของเกษตรกรแต่ละรายในหมู่บ้าน กระบวนการนี้มีความสำคัญต่อการตรวจสอบย้อนกลับในห่วงโซ่อุปทานการทำไม้ หากได้รับการรับรองจากเจ้าหน้าที่ ก็จะเป็นหลักฐานยืนยันแหล่งที่มาของไม้สักจากที่ดิน คทช. ของเกษตรกรบ้านศรีบุญเรือง และสามารถทำไม้ในขั้นต่อไปได้ และเมื่อใดที่เกษตรกรผู้ยื่นเรื่องการตัดโค่นผ่านกระบวนการนี้ครบทุกรายแล้ว ก็จะสามารถนำไม้ คทช. ของสมาชิกมาใช้ในวิสาหกิจชุมชนได้ทันที

ทั้งนี้ สิ่งที่กำหนดว่าไม้สักในชุมชนจะนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการค้าอย่างถูกกฎหมายได้หรือไม่ คือ ‘ที่ดิน’ และสิทธิในการถือครองที่ดินของชาวบ้าน ซึ่งต่างมีผลต่อการนิยามความถูกต้องตามกฎหมายของ ‘ไม้สัก’ ในขั้นตอนการทำไม้ ในทัศนะของคุณชาญ หากทำให้ต้นสักที่ชาวบ้านปลูกถูกกฎหมายนำมาแปรรูปและขายในนามของวิสาหกิจชุมชนได้โดยไม่ติดข้อกฎหมายใด นั่นจะถือเป็นความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนที่สมบูรณ์และประสบความสำเร็จ แต่ในตอนนี้สมาชิกและวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองสามารถเข้าสู่ขั้นตอนการทำไม้ตามวัตถุประสงค์ไปเพียงร้อยละ 40 เท่านั้นเอง

อย่างไรก็ตาม คุณชาญอยากแนะนำให้กลุ่มคนปลูกต้นไม้ที่มีไม้อยู่ในที่ดินและต้องการจะแปรรูปไม้ขึ้นในกลุ่มของตนเอง ควรจะรวบรวมเพื่อนร่วมงานหรือเกษตรกรคนอื่น ๆ มาร่วมกันทำเรื่องโรงงานแปรรูปไม้โรงค้าไม้ เพราะในขั้นตอนดังกล่าวนี้จะมีค่าใช้จ่ายพอสมควร นอกจากนี้หากดำเนินการผ่านกลุ่มที่มีสถานภาพทางกฎหมายอย่างเช่นวิสาหกิจชุมชน ยิ่งทำให้การติดต่อติดตามเป็นไปตามขั้นตอนที่ชัดเจน โปร่งใส ลดภาระค่าใช้จ่าย เมื่อเทียบกับการดำเนินการด้วยตัวเองเพียงคนเดียว ที่สำคัญการรวมเป็นกลุ่มยังทำให้สมาชิกแบ่งปันความคิด ให้คำชี้แนะปรึกษาช่วยกันแก้ปัญหาระหว่างทางโดยเฉพาะอุปสรรคที่คล้ายกันหรือเกิดขึ้นร่วมกันในขั้นตอนของการทำไม้ได้

“ถ้าไม่มีวิสาหกิจก็ตั้ง (โรงเลื่อย) ไม่ได้ ถ้าทำเป็นกลุ่มนะ ถ้าเราจะทำส่วนตัวก็ต้องใช้เงินมาก ทำได้ แต่ใช้เงิน”

คุณชาญให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการขอตังโรงเลื่อยด้วยว่าเอกสารที่ต้องใช้เป็นหลัก ได้แก่ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3) รายชื่อเจ้าของสถานที่ตั้งโรงงานแปรรูปไม้หรือโรงเลื่อย รายชื่อสมาชิก ใบจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ฯลฯ และแม้จะขออนุญาตในนามของวิสาหกิจชุมชน แต่การเดินทางเรื่องก็ไม่ง่ายซะทีเดียว ทั้งอาจพบกับคำตอบที่ไม่ชัดเจนหรือไม่สอดคล้องกันของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ จนเกิดความสับสนว่าจะต้องดำเนินการอย่างไร เช่น ควรเดินทางไปพร้อมกันหรือควรขออนุญาตไปที่ละเรื่อง (การแจ้งตัดโค่น/การขอตังโรงเลื่อย/การขอตังโรงค้าไม้) รวมไปถึงการที่คุณชาญและสมาชิกเดินทางไปติดตามความคืบหน้าเรื่องโรงเลื่อยถึง 5 ครั้ง แต่คำตอบที่ได้รับกลับมาเป็นประจำคือ ‘ยังไม่ได้’ หรือ ‘กำลังดำเนินการ’ ซึ่งสร้างความท้อใจให้กับคนตามเรื่องอยู่พอสมควร ยิ่งไปกว่านั้นวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองยังเสียโอกาสทางเศรษฐกิจจากการบอกยกเลิกคำสั่งซื้อไม้อันเกี่ยวเนื่องกับระยะเวลาที่ยืดเยื้อจากการขออนุญาตในแต่ละขั้นตอน

“หลายเจ้าอยู่ครับ อยู่ต่างจังหวัดไกล ๆ ทีแรกว่าจะรับ ดิดขออนุญาตก็เลยไม่ได้ ก็ต้องบอกเขา (ผู้ติดต่อซื้อไม้) ว่าส่งไม่ได้ เขาก็เลยยกเลิกคำสั่ง”

แม้จะมีคำสั่งซื้อไม้จากหลายที่ แต่เมื่อทางกลุ่มยังไม่ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงงานแปรรูปไม้และโรงค้ำไม้ขึ้น จึงไม่สามารถออกเอกสารกำกับไม้สำหรับนำเคลื่อนที่หรือจำหน่ายไปยังผู้ซื้อนอกพื้นที่ได้ และจำต้องปฏิเสธหรือยกเลิกคำสั่งซื้อ ทำให้เสียโอกาสเหล่านี้ไป ทั้งที่ไม้สักบ้านศรีบุญเรืองได้รับความนิยม เพราะเป็นไม้ที่อายุมาก มีเนื้อไม้ที่สวยงาม ในขณะที่เดียวกันค่าน้ำมันและเวลาที่ใช้ในการเดินทางไปส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอเมืองก็เป็นค่าใช้จ่ายที่เลี่ยงไม่ได้เช่นกัน ค่าเสียโอกาสที่ประเมินออกมาเป็นรายได้กับค่าใช้จ่ายจากการติดตามความคืบหน้าในเรื่องการทำไม้อาจเป็นตัวเลขที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสถานะเป็นผู้ประกอบการไม้ของเกษตรกรรายเดี่ยว ๆ อย่างมาก แต่เพราะการรวมกลุ่มนี้เองจึงทำให้ภาระต้นทุนที่ว่าเป็นความรับผิดชอบร่วมกันในหมู่สมาชิกของวิสาหกิจชุมชน

“ยากที่สุดคือ ขอดังโรงเลื่อย ไม่มีอะไรเท่าแล้ว”

เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองยังอยู่ระหว่างรอการอนุมัติเพื่อตั้งโรงงานแปรรูป เมื่อถึงเวลาที่จะต้องแปรรูปไม้ กลุ่มวิสาหกิจนี้จึงใช้วิธีการขออนุญาตเพื่อแปรรูปไม้ชั่วคราว เป็นครั้งแรกไป สมาชิกที่ยื่นขออนุญาตตัดโค่นไม้จะยื่นขอทำการแปรรูปไม้ชั่วคราวจากไม้สักที่ตัดมานี้พ่วงไปด้วย โดยเจ้าหน้าที่จะเข้ามาตรวจสอบจำนวนไม้ท่อนที่ตัดมาว่าเป็นไปตามที่ยื่นขอไว้หรือไม่ เพื่อป้องกันการสวมไม้ ไม้ที่ผ่านการตรวจสอบแล้วจึงเป็นไม้ที่ถูกกฎหมาย จากนั้นเกษตรกรจึงสามารถทำการแปรรูป หรือนำเคลื่อนที่ต่อไป

ในวันที่ไม้สักบนที่ดิน คทช. ของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่บ้านศรีบุญเรืองนี้ได้รับอนุญาตให้ตัดโค่น แปรรูป และจำหน่ายได้ตามกฎหมายมาถึง ต้นทางของไม้สักในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองก็จะเพิ่มขึ้น และเมื่อใดที่การขอดังโรงเลื่อยได้รับการอนุมัติเรียบร้อย บทบาทของวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ก็จะครอบคลุมทั้งการเป็นผู้ปลูกและผลิตไม้ ผู้แปรรูปไม้จากไม้ท่อนสู่ไม้แผ่น รวมถึงการนำไม้ไปตกแต่งและทำประดิษฐ์กรรมต่าง ๆ ผู้ประกอบการที่รับซื้อไม้ท่อนจากสมาชิกเพื่อนำไปแปรรูป / ผู้ประกอบการที่ขายไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์จากไม้ในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อถึงวันนั้นเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองจะเป็นอีกตัวอย่างสำคัญของพลังกลุ่มเกษตรกรที่ไปถึงจุดหมายได้สำเร็จ และที่สำคัญคือการพิสูจน์สถานภาพของคนปลูกต้นไม้และคนทำไม้ที่ดำเนินไปด้วยกันได้โดยถูกต้องตามกฎหมาย

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผลิตไม้กฤษณา จังหวัดระยอง

“ในช่วงแรก เราเห็นว่าแต่ละคนที่เป็นเกษตรกรมีที่เหลือหัวไร่ปลายนาอยู่ แล้วจะทำอย่างไรถึงจะสามารถทำให้เขาสร้างรายได้ พี่ก็เพาะต้นไม้ออกมาแจกให้เขาปลูกกัน เป็นไม้เบญจพรรณ รวมทั้งใครอยากจะทำเอาไปปลูก แจกฟรีปลูกกันเสร็จ คนที่ปลูกคล้าย ๆ กันก็มารวมกลุ่มกันและกันไปสร้างป่าชุมชน”

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผลิตไม้กฤษณานี้มีพื้นฐานมาจากการปลูกป่าชุมชนและการรวมกลุ่มของชาวบ้านและเกษตรกรในตำบลกะเจ็ด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยผู้ก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนและเกษตรกรหญิงที่ทำสวนป่ามากว่าสามสิบปี คุณพิกุล กิตติพล มีแนวคิดที่ว่าต้นไม้เป็นสิ่งมีค่า ช่วยสร้างทรัพยากรดิน น้ำ อากาศที่ดีแก่พื้นที่โดยรอบ และยังเป็นทรัพยากรที่สร้างรายได้ให้กับผู้ปลูก เธอจึงริเริ่มปลูกต้นไม้บริเวณที่ว่างของชุมชนและแจกกล้าไม้ที่เพาะขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นไม้กฤษณา พยูง มะค่าโมง มะค่าแต้ ไม้หอม ฯลฯ โดยไม่คิดมูลค่า ให้ชาวบ้านและเกษตรกรคนอื่น ๆ นำไปปลูกกันในที่ดินของแต่ละคนเพื่อสร้างรายได้และใช้ประโยชน์จากต้นไม้และป่าของชุมชนที่ร่วมกันปลูก

จากจุดเริ่มต้นที่คุณพิกุลลงมือปลูกต้นไม้บริเวณที่ว่างของวัดในพื้นที่หมู่ 2 จนเติบโตเป็นป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นพื้นที่ตัวอย่างที่ได้รับรางวัลมากมาย ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าชุมชนแห่งแรกนี้ และขยายไปสู่การปลูกต้นไม้ที่หมู่บ้านอื่น ๆ ตามมา นอกจากแหล่งปลูกป่าชุมชนที่เพิ่มขึ้นแล้ว การรวมกลุ่มและความร่วมมือ

ของชาวบ้านและเกษตรกรในพื้นที่ก็ก็เป็นสิ่งที่พัฒนาไปพร้อมกัน กระทั่งเครือข่ายของกลุ่มคนที่ปลูกปาล์มรวมกัน เป็นวิสาหกิจชุมชนในที่สุด

“ตำบลเข้มแข็งขึ้น จากที่มีกลุ่มเรากลุ่มเดียว ตอนนี่เพิ่มมาเป็น 39 แห่งเรียนรู้ของตำบล จากที่มีแหล่งปลูกปาล์มชุมชนแหล่งเดียว ก็เพิ่มเป็น 5 หมู่บ้านจาก 10 หมู่บ้าน ก็ครั้งหนึ่งเลย และทำให้คนมองเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”

ไม้กฤษณา หนึ่งในต้นไม้ที่คนพิกุลและเกษตรกรร่วมกันปลูกในป่าชุมชน เป็นไม้เศรษฐกิจมูลค่าสูงในต่างประเทศ ทั้งมีสรรพคุณมากมาย และสามารถนำมาแปรรูปเป็นเครื่องหอมหลากหลายชนิด ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงร่วมกันคิดและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้กฤษณาออกจำหน่ายเป็นรายได้แก่สมาชิกจนประสบความสำเร็จ ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากไม้กฤษณาของกลุ่มวิสาหกิจนี้มีหลายรูปแบบ อย่างกาแฟกฤษณา ผลิตภัณฑ์ล่าสุดที่ทางกลุ่มคิดค้นขึ้นซึ่งมีเพียงที่นี่ที่เดียวและทำการจดลิขสิทธิ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ความน่าสนใจของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผลิตจากไม้กฤษณาเป็นจุดเด่นของวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ และทางกลุ่มเองก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และความยั่งยืนของกลุ่ม ดังนั้นแนวทางของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผลิตไม้กฤษณาจึงมีการต่อยอดผลิตภัณฑ์ รวมถึงผนวกสินค้าจากไม้กฤษณาเข้ากับฐานทรัพยากรของชุมชนในโครงการใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นอยู่ตลอด ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ดำเนินกิจการท่องเที่ยวชุมชนวิถีเกษตรในชื่อ “ไร่มีสุข” และมีแผนที่จะพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ ในกิจการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อไป

“หลังจากที่ขยายแล้ว และบังเอิญได้พัฒนาวิธีการ แนวทาง เราก็ถึงมารวมเป็นวิสาหกิจชุมชนไม้กฤษณาเพื่อสร้างให้เกิดรายได้อย่างจริงจัง แล้วแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ อันนี้ก็คือขั้นตอนและนวัตกรรมที่เกิดขึ้นกับในกลุ่มของเรา สร้างนวัตกรรมใหม่ก็คือขยายไปสู่วิสาหกิจชุมชนบริการ วิสาหกิจชุมชนโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น”

นอกเหนือจากเป็นเกษตรกรคนทำสวนปาล์มแห่งจังหวัดระยอง คุณพิกุลได้แลกเปลี่ยนข้อคิดในอีกบทบาท การเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มต่างรูปแบบทั้งวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์สวนปาล์มภาคเอกชน ซึ่งล้วนมีความเกี่ยวข้องกับเกษตรกร และอาจรวมไปถึงกลุ่มคนทำไม้ที่อยู่พอสมควร ประสบการณ์มากกว่าสิบปีของคุณพิกุลในกระบวนการกลุ่มทั้งสองมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

พื้นฐานประการสำคัญของการรวมกลุ่ม คือ ความเข้มแข็งของกลุ่มอันเกิดจากสมาชิกที่มารวมตัวและร่วมดำเนินการให้กลุ่มเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ ความเข้มแข็งนี้ไม่เพียงเกิดจากแรงสนับสนุนของสมาชิกที่ทำให้กลุ่มดำรงอยู่แต่ยังรวมถึงการบริหารจัดการของแกนนำที่ผลักดันให้กลุ่มมีความก้าวหน้า โครงสร้างของกลุ่มทั้งสองส่วนนี้ต่างเกื้อหนุนต่อกันและมีผลต่อการทำหน้าที่ของกลุ่มอย่างมาก ในมุมมองของคุณพิกุล ความทุ่มเทของผู้นำ คณะกรรมการ และคนทำงานที่เป็นแกนกลางคือเงื่อนไขแห่งความเข้มแข็งของสหกรณ์สวนปาล์มภาคเอกชน ฝ่ายสมาชิกเองก็สนับสนุนสหกรณ์ในทิศทางที่สอดคล้องกันอันเกิดจากการสื่อสารพูดคุยกันในกลุ่มสหกรณ์ฯ เมื่อสหกรณ์สวนปาล์ม รับผิดชอบอุปสรรคปัญหาาร่วมของคนทำสวนปาล์มและคนปลูกต้นไม้ผู้เป็นสมาชิก จึงนำมาผลักดันหาทางแก้ไขให้เกิดผลในทางปฏิบัติและดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและช่วยเหลือเกษตรกรเป็นอย่างดี อาทิ การส่งเสริมช่องทางที่เป็นประโยชน์ต่อการทำสวนปาล์มหรือขั้นตอนการทำไม้ของสมาชิก เป็นต้น

“นี่ถ้าเข้มแข็งแล้วก็พยายามผลักดัน ต้องให้ใจกับคณะกรรมการและคนที่ทำงานเลยเพราะว่าอุตสาหกรรมเสียสละ ... อยากให้เกษตรกรสามารถมีช่องทางได้”

“พวกนี้เรามีการแลกเปลี่ยนกันอยู่แล้วว่าคุณคนเกิดปัญหาอะไรบ้างและต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง ต้องการการแก้ไขอะไรบ้าง”

ความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นกุญแจสำคัญ โดยคุณพิกุลเล่าถึงการดำเนินงานที่มอบหมายความรับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละคนและแบ่งเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ สำหรับคุณพิกุลไม่ได้ดำรงตำแหน่งใดในคณะกรรมการแต่เป็นที่ปรึกษา คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ทางกลุ่ม ในส่วนการทำหน้าที่ของวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ตอบใจหทัยของสมาชิกที่เป็นเกษตรกรโดยเฉพาะในเรื่องการขยายตลาด ทำให้ช่องทางการค้ามีมากขึ้น และสามารถที่จะจำหน่ายไม้ในฐานะสินค้าได้อย่างเสรี ในแง่มุมนี้วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นตัวแทนของเกษตรกรผู้เป็นสมาชิก และด้วยสถานะความเป็นกลุ่มนี้เองจึงขับเคลื่อนกลไกรวมทั้งเปิดโอกาสให้กับอาชีพทางการเกษตรหรือที่เกี่ยวข้องกับไม้ของสมาชิกไม่มากนักน้อย

“อย่างในส่วนของการประกวดของพีเนีย ถ้าเข้มแข็งมันก็ทำได้ทุกเรื่อง อย่างของพีเป็นวิสาหกิจชุมชน เข็มแข็งเราก็สามารถที่จะดำเนินการต่อไปตามนโยบายและเป้าหมายที่เรามีความต้องการอยากให้เป็นได้”

“แบ่งภาระหน้าที่แต่ละคนที่มีความชำนาญในการรับผิดชอบในของแต่ละส่วน แยกคณะกรรมการ ก็ขยายกลุ่มออกใหญ่ขึ้น”

“การเป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ คือเราได้รับรู้ข่าวสาร ... อย่างน้อยก็เป็นช่องทางหนึ่งที่จะทำให้เรารับรู้ว่าจะขายต้นไม้จากที่ไหนยังไง ณ ตอนนั้นที่เป็น(สมาชิกช่วงแรก) มาตรา 7 ยังไม่ถูกยกเลิก มันก็เหมือนกับว่าถ้าสหกรณ์ฯ ชื่อหรือขาย เราอาจจะจะมีแบบถูกต้องตามกฎหมาย อาจจะเป็นการเพิ่มช่องทางในการค้าอีกทางหนึ่ง”

เครือข่ายของคนในแวดวงหรืออาชีพเดียวกันก็เป็นจุดเชื่อมโยงหนึ่งของการเข้าร่วมสังกัดหรือรวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมา อย่างคุณพิกุลที่ตัดสินใจสมัครสมาชิกสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชนเมื่อ 17 ปีที่แล้วเพราะสหกรณ์แห่งนี้เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเรื่องป่าไม้และคนปลูกต้นไม้ เมื่อเป็นสมาชิกของสหกรณ์แล้วก็ได้รับรู้ข่าวสารเช่นการปลูกและขายต้นไม้ที่กว้างขึ้น โดยสมาชิกสหกรณ์ช่วงแรกเป็นเกษตรกรผู้ปลูกสักเกือบทั้งหมดซึ่งรวมถึงคุณพิกุลเองด้วย ในเวลานั้นสักยังถือเป็นไม้หวงห้ามแม้ปลูกในที่ดินกรรมสิทธิ์ของตัวเอง สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด จึงเป็นศูนย์กลางที่สมาชิกเข้าถึงข้อมูลการทำสวนป่า รวมถึงข้อมูลด้านกฎหมายและ/หรือการค้าไม้ถูกกฎหมายผ่านช่องทางของสหกรณ์ โดยที่สหกรณ์ให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกในอาชีพการทำสวนป่าโดยไม่หวังผลกำไรและเป็นองค์กรที่ดำเนินการอย่างเป็นอิสระ หากว่าทางสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชนประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้ถึงบทบาทและงานหลัก ๆ ขององค์กรได้ คุณพิกุลเชื่อว่าจะเชิญชวนให้ผู้ปลูกต้นไม้ทั่วไปสนใจและเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชนอย่างแน่นอน

“สหกรณ์ฯ จะมีค่าบำรุงสหกรณ์ อันนั้นเป็นลักษณะว่าสมาชิกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อที่สหกรณ์ฯ จะสามารถดำเนินงานต่อไปได้ ... ค่าไม่ได้หวังผลกำไรมากเพื่อให้สหกรณ์ฯ อยู่ได้แล้วช่วยเหลือเกษตรกรโดยตรง”

วิสาหกิจชุมชนเกษตรผลิตไม้กฤษณาพัฒนามาจากเครือข่ายของกลุ่มคนปลูกต้นไม้และป่าชุมชนในหลาย ๆ หมู่บ้าน ซึ่งคุณพิกุลแบ่งปันข้อคิดจากการดำเนินงานในกลุ่มแห่งนี้ว่า ควรให้ความสำคัญกับการบริหารทั้งกับคนและกับงาน เพื่อให้เกิดการยอมรับจากสมาชิก เพราะสมาชิกซึ่งเป็นคนธรรมดาอาจเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา จะทำอย่างไรจึงจะเอาชนะใจสมาชิกได้ จากประสบการณ์ของคุณพิกุลคือต้องมีความใจกว้างใจถึง การสื่อสารที่ชัดเจน การมีจุดยืนที่แน่นอน รวมถึงพัฒนาการดำเนินงานไปเรื่อย ๆ สิ่งเหล่านี้จะนำไปให้เกิดการยอมรับขึ้นในกลุ่มได้ และสุดท้ายฝากแง่คิดไปยังเกษตรกรซึ่งอาจยังไม่ได้คำนึงถึงการเข้าร่วม/การเป็นสมาชิก หรือการมีบทบาทในสังกัดกลุ่มใด ๆ ว่า พลังของการรวมกลุ่มจะทำให้เกิดการร่วมด้วยช่วยกันคิดทั้งในเชิงสร้างสรรค์และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ผ่านไปได้

กลุ่มคัลสเตอร์ไม้สัก จังหวัดแพร่

ภาพที่ 3 กลุ่มคัลสเตอร์ทำไม้
ที่มา ริดคอฟ ประเทศไทย (2564)

อีกกลุ่มคนที่สำคัญในอุตสาหกรรมไม้ของประเทศนั้นคือ ผู้ประกอบการแปรรูปไม้ และตัวอย่างของกลุ่มผู้ประกอบการแปรรูปไม้ในที่นี้เป็นกลุ่มที่มาจากการรวบรวมผู้ประกอบการไม้สักทุกแขนงของจังหวัดแพร่ในชื่อ ‘กลุ่มคัลสเตอร์ไม้สัก’ โดยคุณเทพ ถนอม ชายซึ่งคลุกคลีกับการทำไม้จนผันตัวมาเป็นผู้ประกอบการไม้เมื่อสิบกว่าปีก่อนจะถ่ายทอดความเป็นมาเป็นไป แนวคิดในการรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์ที่มีกับภาคส่วนต่างๆ ว่าส่งผลต่อกระบวนการของกลุ่มผู้ประกอบการทำไม้สักแห่งนี้ได้อย่างไร รวมถึงแสดงมุมมองต่อกระบวนการทำไม้ในประเทศไทยทั้งในฐานะของผู้ประกอบการและตัวแทนของกลุ่ม

คุณเทพเริ่มต้นด้วยการย้อนเรื่องราวของ Culster หรือคนตัดไม้เมืองแพร่ที่ตระเวนเหมาตัดไม้ตามสวน ความเชี่ยวชาญของคนตัดไม้จังหวัดนี้ไม่เฉพาะเพียงการตัดแต่รวมถึงความสามารถสรรหาไม้จากทั่วประเทศเพื่อมาดำเนินการแปรรูปและผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่จังหวัดแพร่ ทว่าภายหลังจากกลุ่มคนตัดไม้ในจังหวัดอื่นเข้ามาทำหน้าทีนี้เองจึงทำให้คนตัดไม้เมืองแพร่ปรับบทบาทไปเป็นผู้ซื้อไม้ที่ติดต่อกับนายหน้าหรือคนหัวไร่ที่จัดการเรื่องไม้ในพื้นที่แทน อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติที่สำคัญของคนตัดไม้แห่งเมืองแพร่ คือประสบการณ์ ความชำนาญในขั้นตอนต่างๆ รู้หลบรู้หลักต่อกฎหมายที่เอาผิดคนทำไม้ได้ทุกจุดโดยเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องตลอดทั้งกระบวนการ แม้มีความพยายามผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับไม้ดั้งที่ผ่านมาแต่การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้อีกกับคนทำไม้กลับไม่ง่ายแต่อย่างใด

ตัวแทนของกลุ่มคัลสเตอร์ไม้สักผู้นี้มองว่าควรลดความยุ่งยากจากการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการทำไม้ลง โดยยกตัวอย่างการยื่นยันแหล่งที่มาของไม้ที่สามารถทำการรับรองตนเองได้ ซึ่งกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับไม้สักในจังหวัดแพร่ดำเนินการเรื่องนี้นานแล้ว แม้ไม่ทั้งหมดแต่ก็แสดงให้เห็นว่าเป็นวิธีการที่พิสูจน์ได้ว่าไม้สักในห่วงโซ่อุปทานการทำ

ไม้มาจากแหล่งที่ถูกต้อง เป็นไม้จากการปลูกไม้ใช้ไม้ที่ลักลอบตัดออกจากป่าธรรมชาติ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ก็ผ่อนปรนและยอมรับในวิธีการรับรองไม้ด้วยตนเองนี้ จึงทำให้ผู้ประกอบการไม้ในจังหวัดแพร่ข้ามผ่านความเกรงกลัวต่อขั้นตอนตามที่ระบุไว้ในกฎหมายซึ่งยุ่งยากซับซ้อน ในขณะที่คนทำไม้ในที่อื่น ๆ อาจเสียโอกาสไปจากการไม่ลงมือทำอะไร นอกจากนี้คุณเทพยังชี้ถึงข้อกำหนดทางกฎหมายบางอย่างที่เป็นปัญหาต่อกิจการทำไม้ขนาดย่อมของที่นี่ที่เรียกกันว่า 'โรงงานใต้ถุนบ้าน' ซึ่งสืบทอดมานานและมีอยู่มากกว่า 3,000 แห่งทั่วทั้งจังหวัด กิจการทำไม้ประเภทนี้อาจเป็นการแปรรูปไม้ภายในบริเวณบ้านและ/หรือการผลิตประดิษฐ์กรรมจากไม้ด้วยสกล่าไม้ไม่กี่คน ซึ่งกรณีของสิ่งประดิษฐ์ที่ผลิตจากไม้ขนาดเล็ก ปีกไม้ หรือเศษไม้ที่รวบรวมมาจากโรงเลื่อยต่าง ๆ จะประสบปัญหาการออกหนังสือกำกับสิ่งประดิษฐ์ฯ ทั้งที่ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ทำให้เศษไม้กลับมามีมูลค่าซึ่งน่าจะทบทวนว่าควรกำหนดเป็นข้อยกเว้นหรือไม่

“แต่มันก็มีวิธีการน่ะการต่อกรกับภาครัฐ ...นัดเดียวตีหมู่... เราต้องเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ ถ้าเป็นเดี่ยว ๆ เราก็ไม่มีอำนาจต่อกรกับเขา”

ใน พ.ศ.2551 เส้นทางผู้ประกอบการไม้ของคุณเทพได้เริ่มขึ้นเมื่อคุณเทพเปิดร้านค้าผลิตภัณฑ์จากไม้สักในกลุ่มร้านค้าเปิดใหม่ของ OTOP จังหวัดแพร่ ในช่วงแรกนั้นมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามากำหนดค่าใช้จ่ายนอกระบบกับร้านค้าหน้าใหม่นี้รวมถึงร้านของคุณเทพ เมื่อเห็นว่าไม่เป็นธรรมคุณเทพจึงคุยกับบรรดาผู้ประกอบการร้านค้าว่าควรจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองและรวมกลุ่มกันสำเร็จประมาณ พ.ศ.2553 ซึ่งประสบผลเพราะเจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดต่อผู้ประกอบการร้านค้าที่ละลายได้ นอกจากนี้ จากแต่เดิมการทำไม้ต้องหลบซ่อน เพราะดำเนินการอย่างไม่ถูกต้องมานาน คุณเทพเป็นผู้ติดต่อกับ OTOP ในฐานะตัวแทนของผู้ประกอบการทำไม้ เพื่อขอให้นำกิจการที่เกี่ยวข้องกับไม้สักและผู้ประกอบการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของ OTOP จังหวัดแพร่ ทั้งนี้ ไม้สักเป็นสินค้าที่ทำเงินให้กับจังหวัดแพร่มากที่สุด ดังนั้น กลุ่มของผู้ประกอบการทำไม้สักซึ่งมีแนวทางการจัดการอย่างเป็นเหตุเป็นผลจึงมีข้อได้เปรียบที่สามารถนำมาต่อรองกับส่วนราชการได้

“ให้เขา (ส่วนราชการของจังหวัด) เชื่อมมันก่อน แล้วเขาก็จะมองเห็นเรา ‘คนนี่มันเป็นตัวแทนของไม้แน่’ แล้วเราก็ค่อย ๆ ไปร่วมวางแผนเป็นเรื่อง ๆ ไป”

“เวลาที่ส่วนราชการมาช่วยผู้ประกอบการ จะไม่ช่วยเป็นรายเดี่ยว ๆ อยู่แล้ว แต่จะเป็นกลุ่มที่แข็งแรง มีการจัดการที่ดี”

นอกจากการมีส่วนร่วมในฐานะกลุ่มผู้ประกอบการไม้ในระดับจังหวัดแล้ว การเจรจากับส่วนราชการซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนทำไม้แทบจะในทุกขั้นตอนถึงเจตนารมณ์การทำไม้ให้ถูกต้องก็เป็นความเคลื่อนไหวอีกเรื่องหนึ่งผ่านตัวแทนผู้นี้ คุณเทพเล่าว่าพยายามคุยให้เรื่องการทำไม้มาอยู่บนโต๊ะพร้อมกับตั้งคำถามไปยังหน่วยงานป่าไม้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจังหวัดว่า “เราจะทำให้ถูกต้องจะต้องทำอย่างไร” ซึ่งเรื่องนี้ถูกรับฟังอันเนื่องมาจากตัวแทนที่เอาจริงเอาจังผู้นี้ ประกอบกับถึงเวลาที่จะต้องเปลี่ยนแปลง

ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนางานการไม้เริ่มเป็นรูปเป็นร่างจากการมีส่วนร่วมวางยุทธศาสตร์ร่วมกับทางจังหวัด ทำให้กลุ่มผู้ประกอบการไม้แห่งนี้ได้รับบสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานในพื้นที่ เช่น พาณิชย์จังหวัด OTOP ของจังหวัด และหน่วยงานภายนอกอย่างสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยที่ชักชวนให้กลุ่มคัลสเตอร์ไม้สักเมืองแพร่ไปออกร้านในงานแสดงสินค้าเพื่อการส่งออก ทั้งหมดนี้พิสูจน์ให้เห็นว่าเส้นทางของกลุ่มผู้ประกอบการไม้ไปได้ไกล

คุณเทพ ถนอม ผู้ซึ่งริเริ่มการก่อตั้งกลุ่ม อธิบายพื้นฐานของกลุ่มว่าต้องสร้างการมีตัวตนขึ้นมาก่อนและการมีตัวตนของคุณเทพคือ “ผมเป็นตัวแทนไม้แน่” โดยที่ตัวแทนผู้ประกอบการไม้ของจังหวัดแพร่คนนี้สร้างการรับรู้แก่ส่วนราชการผ่านการเข้าไปคุยกับจังหวัด และใช้เวลาสร้างความสัมพันธ์กับส่วนราชการนานกว่า 5 ปี จนกระทั่งได้รับควมไว้วางใจและมีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัด จากประสบการณ์ของคุณเทพการเข้าไปคุยกับส่วนราชการพร้อมกับแผนงานระยะสิบปีของกลุ่มทำให้อีกฝ่ายเกิดความเชื่อมั่น เห็นภาพร่วมกันชัดเจนขึ้น ทั้งยังสามารถสนับสนุนซึ่งกันและได้ ลักษณะการทำงานเชิงรุก มีแผน มีนโยบายเข้าไปแทรกทุกส่วนในสไตล์ของคุณเทพนับเป็นองค์ประกอบที่สร้างความเข้มแข็งของกลุ่มคลัสเตอร์ไม้สักมาถึงทุกวันนี้

คุณเทพสะท้อนว่าเดิมทีสมาชิกในกลุ่มวนอยู่เพียงการผลิตและขาย ซึ่งหากมีสินค้าที่เหมือนกันผู้ประกอบการบางรายอาจขายตัดราคากัน จนทำให้บางกิจการอยู่ไม่ได้ แต่เมื่อไปดูงานตามที่ต่าง ๆ ได้เห็นผลิตภัณฑ์ไม้ ซึ่งกลายเป็นสินค้าที่มีราคาเพิ่มหลายเท่าตัว สมาชิกจึงได้ขออนุมัติวัสดุที่จะนำมาใช้เพื่อยกระดับการผลิตให้เป็นสินค้าพรีเมียม มุมมองที่เปิดกว้างขึ้นของผู้ประกอบการไม้มาจากโอกาสที่คุณเทพสร้างขึ้นโดยอาศัยเครือข่ายของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคลัสเตอร์ไม้สัก รวมถึงงบประมาณที่ได้รับมาเพื่อพัฒนาความรู้และความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิก

แนวความคิดข้างต้นได้รับการส่งเสริมไปยังผู้ประกอบการรุ่นใหม่พร้อมกับส่งต่อความเป็นแกนนำไปยังสมาชิกกลุ่มรุ่นนี้ด้วย คุณเทพชี้ว่าแกนนำรุ่นใหม่มีความรู้ค่อนข้างมาก มีความคิดเรื่องการตลาด การออกแบบผลิตภัณฑ์ ทั้งยังจัดการเรื่องต่าง ๆ ว่องไว แต่ในจุดนี้ก็เป็นข้อเสีย เพราะบางครั้งดำเนินการเร็วเกินไป ขาดความเชื่อมโยง และมองผู้ประกอบการรายอื่นเป็นคู่แข่งมากกว่าที่จะเป็นคู่ค้า

ทั้งนี้ คุณเทพอยากให้สมาชิกสร้างสรรค์สินค้าที่แตกต่าง หลากหลายระดับ มีกลุ่มลูกค้าชัดเจน และประกอบอาชีพนี้ด้วยกันไปนาน ๆ และนอกจากนี้ก็คือความตั้งใจที่จะเปลี่ยนความคิดของคนส่วนใหญ่ที่มาหาซื้อเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่แพร่จากเหตุผลเรื่องราคามาเป็นคุณภาพที่ดีของสินค้า

“เราพยายามให้เขามีแนวคิดแบบนี้ เพราะจะไม่แย่งกันขายถูก คนที่ทำเหมือนกัน บางทีต้นทุนต่างกัน คนที่ใช้ไม้ต้นทุนต่ำก็สามารถขายได้ราคาต่ำ ก็ทำให้ราคาเสียเพราะแบบเหมือนกัน ดึงราคาตลาดลงไปเรื่อย ๆ จนถึงอยู่ไม่ได้ต้องโละทิ้งเลย”

การทำงานกับกลุ่มผู้ประกอบการทำไม้ของคุณเทพไม่ได้มีแต่กลุ่มคลัสเตอร์ไม้สัก แต่ยังมีควมรับผิดชอบในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ค้าเฟอร์นิเจอร์หวดง-ดอนมูล ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากไม้สักในพื้นที่ โดยคุณเทพอธิบายรายละเอียดของแต่ละกลุ่มว่า สำหรับ OTOP ประกอบด้วยสมาชิกที่จดทะเบียนเข้าร่วมในนาม OTOP อยู่ประมาณ 70 ร้านค้า เป็นกลุ่มที่ดำเนินการตามนโยบาย ไม่มีกฎหมายรองรับ เฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเท่านั้นที่ต้องดำเนินการจดทะเบียนและมีกฎหมายรองรับอย่างเป็นทางการ ขณะที่กลุ่มคลัสเตอร์ไม้สักมีหน่วยงานอุตสาหกรรมเป็นที่เล็งในการจัดตั้ง ไม่มีการจดทะเบียน แต่ก็มีสถานะชัดเจนในระดับจังหวัด และเป็นที่ยู้จักในวง

ทั้งนี้ สมาชิกของกลุ่มคลัสเตอร์ไม้สัก จังหวัดแพร่ เป็นกลุ่มของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับไม้สักจากแขนงต่าง ๆ รวม 20 แขนง อาทิ กลุ่มทำบ้านน็อคดาวน์ กลุ่มฉลุไม้ กลุ่มเฟอร์นิเจอร์จากรากไม้ กลุ่มแปรรูปไม้ กลุ่มขนส่งไม้ เป็นต้น ซึ่งไม้สักที่ถูกตัดและนำมาแปรรูปเป็นเฟอร์นิเจอร์และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันไม้ที่ขึ้นตามธรรมชาติ แต่เป็นไม้สักจากป่าปลูกทั้งหมด

“ข้อดีของพีคือเป็นผู้ประกอบการด้วย เป็นนักออกแบบด้วย ได้หลายแนวและทำให้ขายอมรับได้... พีก็สามารถอยู่ได้หลาย ๆ กลุ่ม หลาย ๆ แขนง ค่อย ๆ ผลักดันไปเรื่อย ๆ”

การรวมกลุ่มของผู้ประกอบการไม้ที่จังหวัดแพร่เน้นการต่อยอดกับภาครัฐเป็นสำคัญ โดยเฉพาะกรณีผู้ประกอบการร้านค้าประดิษฐ์กรรมจากไม้สักส่วนใหญ่ที่เป็นกิจการขนาดกลางและขนาดย่อม มีค่าใช้จ่ายหลัก ๆ อยู่กับการขนส่งสินค้า ค่าธรรมเนียมหลวงซึ่งชำระเป็นรายปี 2,000 บาท และยังต้องเสียเงินไปกับการเรียกร้องผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งนี่เป็นข้อติดขัดประการสำคัญและเป็นภาระที่มาเพิ่มต้นทุนของผู้ประกอบการไม้

ต่อประเด็นนี้คุณเทพอยากให้มีเสียงสะท้อนจากผู้ประกอบการ ร้านค้า และกลุ่มต่าง ๆ ในขั้นตอนของการทำไม้ มาช่วยกันแบ่งปันประสบการณ์ รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นชัดเจนกว่านี้ ขณะที่ในฟากของป่าไม้ คุณเทพเสนอให้เพิ่มหน่วยงานที่ส่งเสริมเรื่องการทำไม้ รับผิดชอบในการเผยแพร่ความรู้กฎหมายและระเบียบปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ ของการทำไม้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบการและกลุ่มคนทำไม้สามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก ถูกต้อง อันจะส่งผลต่อความโปร่งใสของวงการไม้ประเทศไทย

“ผู้ประกอบการอยากจะทำให้ถูกต้อง กระบวนการที่ถูกต้องของคุณคืออะไรบ้าง คุณก็ต้องมีเอกสารมาให้เขา หรือว่าตอนนี้มันถึงไหนแล้ว อะไรที่เกี่ยวข้องที่มีการบังคับ แต่มันไม่มีใครรับ ไม่มีหน่วยที่ส่งเสริม ไม่มีหน่วยที่ให้ความรู้กับผู้ประกอบการเรื่องการทำไม้เลย มีแต่หน่วยไล่จับอย่างเดียว คนที่ทำบางที่เป็นชาวบ้านก็ไม่รู้กฎหมาย”

“เวลามีประชุมผู้ประกอบการไม้ พีก็พยายามให้เขารู้ว่า หนึ่งคุณต้องรู้เรื่องกฎหมายในสิ่งที่เราทำ มันก็ทำให้ดีขึ้นเยอะ แต่เมื่อก่อนไม่รู้(กฎหมาย)เลย ก็เสียเปรียบเวลาที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามา”

คุณเทพทิ้งท้ายเกี่ยวกับกลุ่มไม้ไว้ว่า การรวมกลุ่มถือเป็นประโยชน์ทั้งกับผู้ประกอบการและส่วนราชการ ส่วนราชการก็อยากจะช่วยผู้ประกอบการเพื่อให้เกิดผลงาน ในขณะที่สมาชิกกลุ่มคงต้องออกแรงหลายด้านให้กลุ่มเป็นที่ยอมรับและได้รับการสนับสนุน ดังนั้น การจัดกลุ่มขึ้นมาต้องมีเป้าหมาย แบ่งการทำงานแต่ละด้านให้ชัดเจน ซึ่งจะทำให้การติดต่อ ประสาน ร่วมมือกับส่วนราชการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น เมื่ออีกฝ่ายมองเห็นเป็นรูปธรรมว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้นเป็นอะไรจริงจะหาทางสนับสนุนกลุ่มได้

ทั้งนี้ เรื่องราวของกลุ่มคลัสเตอร์ไม้สักจังหวัดแพร่ผ่านคำบอกเล่าของคุณเทพฉายภาพของกระบวนการกลุ่มที่น่าเรียนรู้อีกแห่งหนึ่ง กล่าวคือ มีจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่ม ซึ่งสร้างตำแหน่งแห่งที่ของการเป็นตัวแทน สร้างพันธมิตรและพัฒนาความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ มาจนถึงสร้างสรรค์ผลงานและทำให้บทบาทของกลุ่มเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

บทเรียนนี้อาจจะนำมาใช้เป็นแนวทางตัวอย่างแก่ผู้ประกอบการ ผู้ที่สนใจจะผันตัวเป็นผู้ประกอบการ หรือแม้แต่มูลนิธิกลุ่มคนที่ทำหน้าที่อันหลากหลายในขั้นตอนการทำไม้ ซึ่งกำลังคิดหาแนวร่วมในรูปแบบของการรวมกลุ่ม หรือคนที่มีความต้องการจะก่อตั้งกลุ่มของตัวเองขึ้น

จากเรื่องราวของเกษตรกร ผู้ประกอบการทำไม้ และคนในแวดวงป่าไม้ที่บอกเล่ามานี้ จะพบว่ามีรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มใน 3 ประเภทใหญ่ คือ (1) สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด (2) วิสาหกิจชุมชน และ (3) กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวโดยอิสระของสมาชิกกลุ่ม โดยที่ความแตกต่างของกลุ่มเหล่านี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการจัดรูปองค์กรและการรับรองสถานภาพของกลุ่มตามกฎหมายเป็นสำคัญ

สำหรับกลุ่มคนในเส้นทางการทำไม้ในหนังสือเล่มนี้ มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นเป็นส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็น(อดีต) วิสาหกิจชุมชนไม้เศรษฐกิจโตเร็วด้านข้าง วิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรผลิตไม้กฤษณา และวิสาหกิจชุมชนผู้ค้าเฟอร์นิเจอร์หวดง-ดอนมูล อย่างไรก็ตามในแต่ละกลุ่มนั้นก็มิมีสถานภาพของกลุ่มแบบอื่น ๆ ไปพร้อมกันหรือร่วมกันอยู่ อาทิ กลุ่ม OTOP (โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) บางกลุ่มนั้นอาจปรับเปลี่ยนจากการรวมกลุ่มในรูปแบบหนึ่งสู่การเป็นองค์กรกลุ่มในอีกรูปแบบหนึ่งก็ได้ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นพลังของการรวมตัวของผู้คนที่มีความสนใจ มีเป้าหมายร่วมกัน ที่มาร่วมกันทำงานและดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้บังเกิดผลในสิ่งที่หวังไว้ บทบาทและพลังจากการรวมกลุ่มของคนปลูกต้นไม้และคนทำไม้ในที่นี้ยังเชื่อมโยงไปถึงทรัพยากรป่าไม้และปลายทางของเส้นทางการทำไม้ที่จะสนับสนุนการบริหารจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืนทั้งระบบในประเทศไทยอีกด้วย

สำหรับบทเรียนจากกระบวนการกลุ่มและผลลัพธ์อันเนื่องจากการรวมตัวของกลุ่มคนในเส้นทางการทำไม้ทั้งกลุ่มของผู้ที่เป็นคนปลูกต้นไม้ คนตัดไม้ ผู้แปรรูปไม้ และผู้ประกอบการค้าไม้หรือผลิตภัณฑ์จากไม้ที่ถ่ายทอดผ่านตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ รวมถึงแง่มุมเกี่ยวกับ ‘กลุ่ม’ จากประสบการณ์ของตัวแทนกลุ่มหรือผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถสรุปออกมาได้ดังนี้

เงื่อนไขที่สนับสนุนการรวมกลุ่มและการขับเคลื่อนกลุ่ม

เงื่อนไขร่วมกันของสมาชิก

เงื่อนไขที่ว่าเป็นนี้อาจเป็นภูมิหลัง ทักษะ ประสบการณ์ ปัญหา ฯลฯ ที่นำบุคคลต่าง ๆ มาสู่การรวมตัวและก่อตั้งกลุ่มขึ้น และในอีกด้านหนึ่งเงื่อนไขที่ว่าเป็นนี้อาจเป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มจนเป็นที่มาของการรวมกลุ่มกัน เงื่อนไขในเบื้องต้นนี้อาจเป็นส่วนที่เริ่มต้น แต่เมื่อกลุ่มก่อตัวขึ้นเป็นรูปเป็นร่างและดำเนินการต่อมานั้น สิ่งที่เป็นเงื่อนไขร่วมกันในลำดับถัดไป ตัวอย่างเช่น ข้อตกลงร่วมกัน หรือกฎกติกา ข้อกำหนดของกลุ่ม จำเป็นต่อการสร้างพันธะในหมู่สมาชิกและการดำรงอยู่ของกลุ่มด้วย เงื่อนไขในขั้นหลังนี้ต้องอาศัยการทำความเข้าใจและยอมรับร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกเคารพในเงื่อนไขและดำเนินการปฏิบัติไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน

การสร้างตัวตนของกลุ่ม

ตัวตนที่ว่าเป็นคือลักษณะที่สำคัญของกลุ่ม อาจเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มด้วยวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน หรือการที่สมาชิกของกลุ่มมีแนวทางร่วมกันว่าอย่างไร ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะบ่งชี้ถึงตัวตนของกลุ่มที่แสดงออกมาในการรับรู้ของภายนอก และหน้าที่ในการนำเสนอความเป็นกลุ่ม ความมุ่งหวังของกลุ่มก็เป็นหน้าที่ของตัวแทนกลุ่ม ซึ่งเข้าไปมีความสัมพันธ์หรือความร่วมมือกับภายนอก การนำเสนอกลุ่มให้เป็นที่รู้จักหรือการนำเสนอตัวตนของกลุ่มนี้แทรกอยู่ในทุกกระบวนการ เช่น การทำกิจกรรมต่าง ๆ การประชุมกับหน่วยงานต่าง ๆ และเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการหนุนเสริมความสัมพันธ์ การเชื่อมโยงเข้ากับภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับเป้าประสงค์ของกลุ่มหรือภาคส่วนที่ทางกลุ่มต้องการประสานความร่วมมือต่อกันซึ่งจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนกลุ่มต่อไป

การมีหน่วยงานสนับสนุนการรวมกลุ่มและมีดีต่างๆ ของกระบวนการกลุ่ม

จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มบางแห่งเป็นผลมาจากการชี้แนะหรือการสนับสนุนขององค์กรกลาง/ภาคี/เครือข่าย และในกระบวนการอื่น ๆ ของกลุ่มก็เช่นกัน การมีที่ปรึกษาหรือองค์กรพี่เลี้ยงที่เข้ามาสนับสนุนจึงอาจเป็นเงื่อนไขที่ทำให้การไปสู่เป้าหมายของกลุ่มนั้นราบรื่น หรือได้รับการผลักดันไปในแนวทางที่ถูกต้อง รวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในส่วนนี้อาจเป็นการหนุนเสริมให้ความตั้งใจของกลุ่มยังมั่นคงและเดินหน้าต่อไป อาจผลักดันให้สามารถฝ่าฟันอุปสรรคที่เกินขอบเขตของกลุ่ม หรือเป็นการช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถเข้าถึงสิ่งที่ต้องการ รวมถึงความจำเป็นในการดำเนินงานของกลุ่มก็ได้

ความร่วมมือและการสร้างพันธมิตรกับกลุ่มอื่นๆ และภาคส่วนอื่นๆ

เมื่อกลุ่มมีตัวตนเป็นที่รู้จักในพื้นที่การทำงาน ในบรรดาองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว จากเดิมเสียงของกลุ่มแห่งเดียวอาจไม่ดังพอหรือสร้างพลังที่จะผลักดันบางวัตถุประสงค์ของกลุ่มให้สำเร็จได้ การประสานความร่วมมือหรือสร้างแนวร่วมพันธมิตรที่มีเป้าหมายร่วม หรือมีแนวทางการทำงานที่สอดคล้องสนับสนุนซึ่งกัน เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ประเด็นเป้าหมายที่ดำเนินด้วยกันนั้นเป็นไปได้หรือเข้าสู่การรับรู้ในระดับที่กว้างกว่าเดิม เสียงที่ดังและชัดเจนจากการมีพันธมิตรนั้นเป็นส่วนสนับสนุนสถานะภาพและกระบวนการของกลุ่มต่างๆ เช่นกัน

ความมุ่งมั่นแน่วแน่ แรงขับเคลื่อน และแรงจูงใจ

ผู้นำหรือแกนนำกลุ่มที่มีปณิธานจะสามารถทำให้เกิดการรวมกลุ่มและนำพากลุ่มไปสู่เป้าหมาย ซึ่งเรื่องราวของผู้นำกลุ่มในที่นี้ต่างสะท้อนถึงความมุ่งมั่นตั้งใจผ่านบทบาทของพวกเขาที่มีต่อกลุ่ม เช่น อยากเห็นความเปลี่ยนแปลงในด้านรายได้ที่มั่นคงจากการทำไม้เศรษฐกิจเกิดขึ้นกับเกษตรกรคนอื่น ๆ ในพื้นที่ ความมุ่งมั่นที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการไม่ขึ้น เป็นต้น ในขณะที่การสร้างแรงจูงใจก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิกเกิดความสนใจและเข้าร่วมกับกลุ่มในที่สุด แรงจูงใจนี้อาจมาจากความมุ่งมั่นตั้งใจของแกนนำ ผู้นำ หรืออาจมาในรูปแบบโครงการที่ตรงกับความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ความสำเร็จของกลุ่มอื่น ๆ ลิขสิทธิ์และประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือการดำเนินการตามเงื่อนไขนั้น

ความคุ้นเคย

อีกหนึ่งเหตุผลที่กลายมาเป็นส่วนเสริมการรวมกลุ่มและการขับเคลื่อนกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มที่เชื่อมโยงกับโครงการจากภายนอก คือ ความคุ้นเคยของผู้แนะนำโครงการกับตัวแทนของกลุ่ม ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปิดใจ พร้อมที่จะรวมกลุ่มผลักดันให้สมาชิกเข้าร่วมกับโครงการนั้น นอกจากนี้ความคุ้นเคยระหว่างกันภายในกลุ่มก็เป็นเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อกิจกรรมของกลุ่มและโครงการที่ว่าด้วย

ความคิดสร้างสรรค์และการไม่หยุดนิ่ง

สิ่งที่จะขับเคลื่อนกลุ่มได้โดยตรงนั่นคือการที่กลุ่มไม่หยุดอยู่กับที่ กระบวนการกลุ่มที่เดินหน้าต่อไปในด้านหนึ่งคือการพัฒนาเป้าหมายของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น การสร้างนวัตกรรมขึ้นจากทรัพยากรและศักยภาพของกลุ่ม/สมาชิกกลุ่ม อาจเป็นการขับเคลื่อนกลุ่มด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สินค้า (Product) ของกลุ่มชิ้นใหม่ การวางแผนงานขึ้นต่อไปหรือในระยะถัดไป ขณะเดียวกันเงื่อนไขนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของตัวตนหรือลักษณะเด่นของกลุ่มด้วยนั่นเอง

แรงสนับสนุนซึ่งกันและกัน

หากการรวมกลุ่มสามารถตอบโจทย์ที่วางไว้และกลุ่มทำหน้าที่ได้ตามวัตถุประสงค์ สมาชิกจะเห็นความสำคัญของกลุ่ม ให้ความร่วมมือและเป็นแรงสนับสนุนซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม พลวัตเหล่านี้จะทำให้กลุ่มเข้มแข็งซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการขับเคลื่อนและความมั่นคงของกลุ่ม

องค์ประกอบที่เสริมพลังกลุ่ม

ผู้นำ

จุดแข็งของกลุ่มคนในเส้นทางการทำงานที่เป็นตัวอย่างในหนังสือเล่มนี้คือ ผู้นำ ซึ่งแต่ละคนมีบุคลิกลักษณะสำคัญและวิธีการทำงานที่เสริมพลังให้แก่กลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการมีวิสัยทัศน์ ความแข็งขันเอาจริงเอาจังและความทุ่มเท การเจรจาสื่อสารทั้งการถ่ายทอดข้อมูล สร้างความเข้าใจกับสมาชิกกลุ่ม และการเจรจาในการมีส่วนร่วมร่วมกับหน่วยงานภายนอกหรือการเจรจาสู่สาธารณะ การดำรงสถานะหลายด้านซึ่งทำให้เข้าถึงคนหลากหลายกลุ่ม แนวคิดการบริหารกลุ่ม การเป็นแบบอย่างของผู้นำ ฯลฯ ด้วยคุณสมบัติของผู้นำกลุ่มเหล่านี้ทำให้สมาชิกมีความไวเนื้อเชื่อใจ

ในขณะที่ภาคีต่าง ๆ ของกลุ่มก็เกิดความเชื่อมั่นต่อกันมากขึ้น นี่จึงเป็นองค์ประกอบอันหนึ่งที่เสริมพลังของกลุ่ม

การจัดการ

ความสำคัญของการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีกลยุทธ์ มีแบบแผนและเป็นเหตุเป็นผล เช่น การทำงานเชิงรุก มีแผนการทำงานของกลุ่มที่เข้าไปแทรกหรือประสานเข้ากับโครงการหรือนโยบายในภาพใหญ่ เป็นต้น การจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพนั้นนอกจากจะเสริมพลังกลุ่มแล้วยังเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ อีกด้วย

เครือข่าย

เครือข่ายนั้นเป็นองค์ประกอบที่เสริมพลังแก่กลุ่มหลากหลายมิติ ทั้งในระดับของกลุ่มที่จะมีส่วนร่วม ผสานความร่วมมือ หรือผลักดันในเรื่องต่าง ๆ พร้อมไปกับเครือข่าย รวมถึงในระดับของสมาชิกที่พัฒนาความสามารถ การเปิดมุมมองต่าง ๆ จากโอกาสที่ได้เรียนรู้ผ่านเครือข่ายหรือการสนับสนุนอันเนื่องมาจากเครือข่าย ในตัวอย่างของการไปศึกษาดูงานที่ทำให้สมาชิกกลุ่มหลายแห่งทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับตนเองและกลุ่ม เกิดแรงบันดาลใจหรือความตื่นตัวที่จะเปลี่ยนแปลงหรือต่อยอดสิ่งใหม่ ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายไม่เพียงเกิดขึ้นจากพื้นที่ภายนอก แต่กลุ่มของคนปลูกต้นไม้และคนทำไม้ในหนังสือเล่มนี้ก็เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้/เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายต่าง ๆ เช่นกัน

ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์

องค์ประกอบข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่เพิ่มพูนในตัวสมาชิกแต่ก็มีอิทธิพลถึงการเสริมพลังกลุ่มในภาพรวมได้ ตัวอย่างที่ถูกบอกเล่าจากตัวแทนของกลุ่ม อาทิ ทักษะการเขียนแผนหรือโครงการ และการนำเสนอเพื่อกู้เงินธนาคารมาสนับสนุนกลุ่มนั้นถูกนำมาใช้ในการเขียนแผนงานอื่น ๆ ของกลุ่ม การเป็นตัวแทนของกลุ่มในเวทีต่าง ๆ เกี่ยวกับไม้ในการประชุมกับภาคส่วนต่าง ๆ ช่วยสั่งสมความรู้และประสบการณ์ที่นำมาปรับใช้ในกลุ่มได้ การมีความรู้เรื่องการทำไม้ที่ถูกกฎหมายและนำมาปฏิบัตินั้นทำให้ไม่ถูกเอาเปรียบหรือเรียกรับประโยชน์จากเจ้าหน้าที่ เป็นต้น นอกจากนี้ความรู้และประสบการณ์ของกลุ่มหนึ่งก็เป็นคำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มอื่น ๆ ได้

ความเข้มแข็งของกลุ่ม

แม้ว่ากลุ่มแต่ละแห่งแต่ละรูปแบบอาจมีความต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งซึ่งไม่ต่างกันอันจะทำให้กลุ่มอยู่รอดและมีพลังมุ่งไปข้างหน้าคือความเข้มแข็งของกลุ่ม ความเข้มแข็งของกลุ่มนี้มีพื้นฐานมาจากหลายสิ่ง โดยเฉพาะองค์ประกอบของกลุ่มไม่ว่าจะเป็นผู้นำ คณะทำงาน สมาชิก กระบวนการของกลุ่ม ฯลฯ

ผลลัพธ์ของการรวมกลุ่ม

พลังต่อรอง

พลังต่อรองของกลุ่มเป็นผลโดยตรงจากการรวมตัวของสมาชิกและการก่อตั้งกลุ่มของคนปลูกต้นไม้และคนทำไม้ในที่นี้ พลังต่อรองถูกนำมาใช้ในการตอบโต้ความไม่เป็นธรรมที่มาจากเจ้าหน้าที่ (ในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายและการเรียกรับผลประโยชน์) พ่อค้าคนกลาง (ในเรื่องราคาไม้) รวมถึงในการเรียกร้องสิทธิการเข้าถึงและใช้ทรัพยากร ทั้งนี้ เพราะหลายคนในห่วงโซ่อุปทานการทำไม้เผชิญอุปสรรคต่าง ๆ ในขั้นตอนการทำไม้จนนำมาสู่การรวมตัวกันของสมาชิกเพื่อให้เกิดอำนาจต่อรอง พลังของการรวมกลุ่มที่สร้างอำนาจการต่อรองบนคุณลักษณะหรือเงื่อนไขที่กลุ่มมีนั้นเป็นประโยชน์แก่สมาชิก และหากกลุ่มต่าง ๆ รวมกันเป็นเครือข่ายก็ยิ่งสร้างพลังอำนาจต่อรอง ดังเช่นบทบาทของเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนและปฏิรูปอุตสาหกรรมไม้ในประเทศไทย

ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การรวมกลุ่มหรือการเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มใด ๆ จะทำให้สามารถพึ่งพาอาศัยหรือได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่ม ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและนี่ยังเป็นอุดมการณ์พื้นฐานของกลุ่มบางประเภทด้วย การรวมกลุ่มทำให้เกิดกระบวนการ

ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันลงมือทำในนามของกลุ่ม และนำมาการจัดการแก้ไขปัญหา การผลักดันเป้าหมายที่ตั้งไว้ไปในลักษณะที่รวดเร็วขึ้น รวดเร็วขึ้น หรือดีขึ้นกว่าการที่จะดำเนินการลำพังโดยปราศจากกลุ่ม

การสนับสนุนต่างๆ

การรวมกลุ่มหรือการก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาขึ้นนั้นสะท้อนถึงจุดร่วมของการที่ผู้คนเข้ามามีความสัมพันธ์หรือยอมรับเงื่อนไขในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม และจุดร่วมนี้เมื่อได้รับการส่งเสริม พัฒนา หรือแก้ไขปรับปรุงไปในทิศทางที่ต้องการแล้ว ย่อมทำให้เกิดผลลัพธ์และความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ดังนั้น การสนับสนุนทุนหรือทรัพยากรให้แก่กลุ่มจึงอาจเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้หรือมีแนวโน้มที่จะบรรลุผลได้มากกว่าการสนับสนุนแก่บุคคลเป็นรายไป

ข้อท้าทายในการบริหารจัดการกลุ่ม

จากเรื่องราวของกลุ่มคนทำไม้ข้างต้น มีแง่มุมเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มซึ่งเผชิญกับข้อท้าทายที่แตกต่างหลากหลายกัน ในส่วนนี้จึงสรุปข้อท้าทายสำคัญซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจจะรวมกลุ่ม/เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ นำมาพิจารณากับกลุ่มของตนเองได้

- ความเชื่อมั่น ความไว้วางใจที่มีต่อกัน
- การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม และ การมีส่วนร่วมของกลุ่มในพื้นที่เรื่องไม้และป่าไม้
- แผนงาน กิจกรรม โครงการที่เป็นรูปธรรม
- ทุนหรืองบประมาณของกลุ่ม
- เอกภาพของกลุ่ม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกกลุ่ม
- บทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน การแบ่งงานกันทำภายในกลุ่ม
- การแบ่งปันผลประโยชน์ของกลุ่ม แก่สมาชิกในกลุ่ม
- แนวทางการทำงาน เงื่อนไข หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร่วมกันอย่างชัดเจน
- การบริหารความเสี่ยง ค่าเสียโอกาสต่างๆ ความสามารถในการแข่งขันของกลุ่ม
- เป้าหมายในระยะยาว ผลตอบแทนในอนาคต ความยั่งยืนของกลุ่ม
- การเปลี่ยนผ่านบทบาทสู่สมาชิกรุ่นใหม่ การทำงานร่วมกันกับสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่ในกลุ่ม

เรื่องราวหลวมๆเกี่ยวกับ ‘กลุ่ม’ เหล่านี้ขยายภาพการถือกำเนิดกลุ่มคนปลูกต้นไม้ กลุ่มผู้ประกอบการไม้ วิชากิจ ชุมชน และการเป็นสมาชิกของสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน กระบวนการของกลุ่ม เงื่อนไขต่างๆ ในโครงสร้างและประเภทของกลุ่ม รวมถึงแง่คิดที่ผู้นำหรือตัวแทนของแต่ละกลุ่มฝากไว้แก่คนกลุ่มต่างๆ ในแวดวงอุตสาหกรรมไม้ นั่นคือ “สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกัน” การรวมกลุ่มจะช่วยให้ดำเนินการหรือแก้ไขปัญหาในขั้นตอนของการทำไม้ได้ อีกทั้งการลงมือและร่วมมือกันของกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่ที่สามารถที่จะกำหนดหลักเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรไม้ที่สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มตนและชุมชน ซึ่งก็อาจกลายเป็นแนวทางที่ยอมรับได้ในอนาคต หรือก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกของกลุ่มในเวลาต่อมา ดังนั้น ผู้ที่ยังลังเลกับการจะเข้าร่วมกลุ่มหรือริเริ่มที่จะรวมกลุ่มกันขึ้นมา ตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในหนังสือเล่มนี้ยินดีที่จะให้คำแนะนำและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของพวกเขาในเส้นทางการทำไม้เป็นอย่างยิ่ง

4 ข้อเสนอจากกลุ่มคนทำไม้กับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไม้ในประเทศไทย

บทสุดท้ายนี้เป็นข้อเสนอแนะจากกลุ่มของเกษตรกร คนทำสวนป่า และผู้ประกอบการไม้ที่มองถึงอนาคตของวงการป่าไม้ในทิศทางของการบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืนที่เติบโตไปพร้อม ๆ กับความมั่นคงของกลุ่มคนในห่วงโซ่อุปทานไม้ รวมถึงความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการ FLEGT หรือแผนปฏิบัติการว่าด้วยการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ธรรมชาติ และการค้า ที่จะเป็นบรรทัดฐานสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมไม้ทั้งระบบในปัจจุบัน

การสนับสนุนต่อยอดกลุ่มเกษตรกรและการสร้างแรงจูงใจในการทำไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย

คุณธรา แยมพิกุล กลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ จังหวัดสุพรรณบุรีและกาญจนบุรี คุณธราตั้งข้อสังเกตต่อการดำเนินขั้นตอนการทำไม้ที่ถูกต้องตามกฎหมายว่าเป็นเรื่องยาก ไม่จูงใจหรือเอื้อให้เกษตรกรสามารถไปต่อในเส้นทางของการทำไม้ที่นอกเหนือจากการปลูกต้นไม้ได้มากนัก อย่างคุณธราเองที่ยังไม่แน่ใจว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรในการขออนุญาตตั้งโรงงานแปรรูปไม้ ซึ่งเป็นแผนที่ทางกลุ่มมองไว้หลังจากผ่านการรับรองมาตรฐานการจัดการสวนป่าไม้เศรษฐกิจอย่างยั่งยืนมาแล้ว ข้อสังเกตนี้สะท้อนว่าแม้เกษตรกรจะมีความตั้งใจทำไม้ตามขั้นตอนทางกฎหมาย แต่สุดท้ายก็อาจเลือกที่จะไม่ทำในสิ่งที่ยาก

“คนที่อยากจะทำ เขาเลยไม่อยากทำ ทำถูกต้องมันยาก ไม่ทำดีกว่า ก็เลยทำผิด ๆ มาตลอด ถ้าจับก็แก้ปัญห เฉพาะหน้าเอา” ข้อเสนอของคุณธราจึงอยากให้มององค์กรที่ให้คำปรึกษาหรือเข้ามาเป็นสื่อกลางส่งเสริมต่อยอดในเรื่องไม้ และการทำไม้ของเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรที่จะเสริมสร้างความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรยิ่งขึ้น “ก็อยากให้หน่วยงานเปิดกว้างมากขึ้น และก็มองช่องทางที่จะเพิ่มมูลค่าของไม้เศรษฐกิจ... คือไม่ได้ปลูกไม้อย่างเดียว ทำแบบประณีตให้คนมีพื้นที่น้อย ๆ อยู่ได้และอยู่ดีมีสุข” รวมถึงการสนับสนุนให้เกิดวงจรที่ยั่งยืนของผู้คนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับไม้เศรษฐกิจ ทั้งนี้ คุณธรายังฝากข้อคิดให้เกษตรกรเตรียมพร้อมกับการเรียนรู้และพัฒนาอยู่เสมอซึ่งจะกลายมาเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในอนาคตต่อไป

ภาพที่ 4 ธรา แยมพิกุล กลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ จังหวัดสุพรรณบุรีและกาญจนบุรี
ที่มา รีคอฟ ประเทศไทย (2564)

ความถูกต้องทางกฎหมาย กับสิทธิในทรัพยากรของเกษตรกรคนปลูกต้นไม้

คุณชาญ ก้าวรงค์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง จังหวัดน่าน เมื่อดินและสิทธิในการถือครองที่ดินมีผลต่อการนิยามความถูกต้องตามกฎหมายของไม้สักที่อยู่ในกระบวนการทำไม้ของวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง รวมถึงเป็นสิ่งที่กำหนดว่าไม้สักของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองนี้จะนำมาใช้และขายอย่างถูกกฎหมายได้หรือไม่ สมาชิกส่วนใหญ่ของวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองรวมถึงคุณชาญผู้ปลูกสักบนที่ดิน คทช. จึงไม่สามารถตัดไม้สักของตนบนที่ดินประเภทนี้เพื่อจำหน่ายได้เหมือนกับไม้สักบนที่ดินเอกสารสิทธิ์ประเภทอื่นตลอดหลายปีที่ผ่านมา กระทั่งปัจจุบันระเบียบของการทำไม้ในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทานก็ยังไม่แน่ชัด

“ถ้ารู้ว่ามันยุ่งยากคงไม่มีใครปลูกจนปานนี้หรอกครับ ปลูกอย่างอื่นก็ได้เงินไปแล้ว 2-3 ปี เขาก็ได้เงิน คนปลูกสักเป็นหนี้ละ เพราะการขายไม้นี้ลงทุนมาก ต้องดูแลรักษา ถ้าพื้นที่กว้างก็ใช้คนมาก ลงทุนมาก”

คุณชาญแสดงความเห็นว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะการไม่รู้กฎหมายของเกษตรกร ทว่าเงื่อนไขที่ทำให้การดำเนินขั้นตอนต่าง ๆ เป็นไปได้ยากและใช้เวลานานคือเจ้าหน้าที่ของทางราชการด้วย

ภาพที่ 5 ชาญ ก้าวรงค์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรือง จังหวัดน่าน
ที่มา ธีรคอฟ ประเทศไทย (2564)

นอกจากนี้คุณชาญตั้งคำถามต่อการกลายเป็นคนไม่ดีของเกษตรกรผู้ปลูกต้นไม้ ทั้งที่พวกเขาคือกลุ่มคนที่ปลูกป่าและทำให้มีไม้สักมาใช้ในอุตสาหกรรมการทำไม้ “พอเราจะใช้ไม้ก็บอกว่าเราเป็นคนไม่ดี เมื่อก่อนไม้ธรรมชาติทำผิดกฎหมาย ถ้าไม่เปลี่ยนแปลงไม้ธรรมชาติก็คงเกิดไม่ได้” เพราะเหตุใดคนที่ปลูกต้นไม้มาทั้งชีวิตจึงกลายเป็นคนผิดและไม่สามารถใช้ทรัพยากรไม้ที่ตนปลูกขึ้นมาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งก็หวังว่าคำตอบในเรื่องนี้จะคลี่คลายพร้อมกับที่กระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีบุญเรืองกำลังดำเนินการอยู่นั้นได้รับอนุญาตเป็นที่เรียบร้อย

ทางเลือกในการรับรองตนเองของเกษตรกรและการเปิดช่องทางการค้าไม้โดยเสรี

คุณพิทูล กิตติพล วิสาหกิจชุมชนเกษตรผลิตไม้กฤษณา จังหวัดระยอง “ที่พี่ปลูกไม้ พี่มองว่ามันมีค่าอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องไม้ชนิดไหน แต่คุณค่าของไม้อยู่ที่ไม้สร้างอากาศที่ดี สร้างดินที่ดี สร้างความอุดมสมบูรณ์ที่ดีให้กับธรรมชาติให้กับประเทศชาติ เป็นทรัพยากรที่สร้างรายได้ที่สำคัญให้กับเรา เพราะฉะนั้นคุณค่าของไม้ไม่ได้อยู่ที่ว่าไม้ต้นนี้มีราคาเท่านั้นเท่านี้ คุณค่ามันมากกว่านั้นมากมาย นั่นคือคุณค่าของป่าไม้ คุณต้องมาดูคุณค่าจากป่ากฤษณาจังหวัดระยอง”

ภาพที่ 6 พิทูล กิตติพล วิสาหกิจชุมชนเกษตรผลิตไม้กฤษณาจังหวัดระยอง
ที่มา ธีรคอฟ ประเทศไทย (2564)

คุณพิกุลสนับสนุนให้มีการอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกรในขั้นตอนต่าง ๆ ของการทำไม้เป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะแนวทางของการรับรองตัวเองที่น่าจะเป็นทางเลือกอันดับแรกของเกษตรกร/คนปลูกต้นไม้ เพราะต้นไม้ล้วนมีค่าและสวนป่าแต่ละแห่งก็มีคุณค่าในตัวเอง เจ้าของสวนป่าหรือผู้ปลูกป่าบนที่ดินเอกสารสิทธิ์จึงควรรับรองไม้ที่ปลูกขึ้นด้วยตัวเองได้โดยไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากมาเป็นอุปสรรค และแม้ภายหลังจะมีการกำหนดกรอบระยะเวลาดำเนินการแล้ว แต่จำนวนของเจ้าหน้าที่ส่วนราชการในบางพื้นที่ก็ยังคงเป็นข้อจำกัดอยู่ ในขณะที่การรับรองโดยองค์กรอิสระหรือผ่านองค์กรท้องถิ่นก็ควรเป็นวิธีการทางเลือกที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงได้เช่นกัน

คุณพิกุลเน้นถึงการเพิ่มช่องทางการรับรองตนเองแก่เกษตรกรเจ้าของสวนป่า รวมถึงการที่เกษตรกรหรือคนปลูกต้นไม้ควรจะได้เลือกรูปแบบของมาตรฐานการรับรองที่เหมาะสมกับตนเอง ทั้งนี้ หากระบบการรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับไม้และสวนป่าเป็นสิ่งจำเป็น ภาครัฐก็ควรส่งเสริมและดำเนินการรับรองมาตรฐานต่าง ๆ นั้นแก่เกษตรกรและคนทำสวนป่าอย่างทั่วถึงโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

นอกจากนี้คุณพิกุลยังให้ความสำคัญกับตลาดการค้าไม้เสรี เพราะไม้เป็นสินค้าประเภทหนึ่งที่ไม่ควรถูกจำกัดด้วยการผูกขาดอันส่งผลกระทบต่อราคาไม้ของเกษตรกรและผู้ทำสวนป่า “ระบบของรัฐบาลต้องเปลี่ยนให้ทุกคนสามารถค้าขายได้โดยเสรี อันนั้นจะต้องทำนโยบายขึ้นไปเลย... แล้วมันเป็นสินค้าเกษตรอาจจะยกเว้นเรื่องภาษีในประเทศไทย” ซึ่งข้อเสนอนี้ของคุณพิกุลถูกหยิบยกมาแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายเกษตรกรและในทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับต้นไม้และป่าไม้มาโดยตลอด

การปรับตัวของเจ้าหน้าที่รัฐด้านป่าไม้และการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ประกอบการไม้ในการสะท้อนบริบทของอุตสาหกรรมไม้ในประเทศไทย

คุณเทพ ฤนอม กลุ่มคัลสเตอร์ไม้สัก จังหวัดแพร่ คุณเทพเสนอให้มีการปรับฐานคิดของหน่วยงานป่าไม้ที่จะต้องไม่ยึดติดว่าการปรับเปลี่ยนขั้นตอนในการขออนุญาตหรือการออกเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับไม้เป็นการลดทอนอำนาจของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาครัฐ หากแต่เป็นการปลดล็อกขั้นตอนที่ยุ่งยากลง

“ควรทำให้ง่ายขึ้น ไม่ใช่เป็นอุปสรรคกับเรา ก็จะเป็นการส่งเสริมในเรื่องของการประกอบการไม้ที่ถูกต้องและชาวสะอาดขึ้น” และให้นำหนักกับการเผยแพร่ข้อมูลความรู้เรื่องกฎหมายและสร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่สนใจจะประกอบการทำไม้โดยเฉพาะชาวบ้านทั่วไป เพื่อส่งเสริมให้ผู้คนหันมาทำไม้ตามขั้นตอนทางกฎหมายที่ถูกต้องกันเพิ่มขึ้น นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบการจัดการป่าไม้ใหม่ ๆ ซึ่งการปลูกป่าและการทำไม้ต่างส่งเสริมซึ่งกันและกัน กระบวนการที่วุ่นวายคือจะเป็นค่อยไป แต่สุดท้ายจะเป็นผลดีกับทุกฝ่าย

ภาพที่ 7 เทพ ฤนอม กลุ่มคัลสเตอร์ไม้สัก จังหวัดแพร่
ที่มา ไร่คอฟ ประเทศไทย (2564)

อีกประเด็นที่คุณเทพเสนอไว้คืออยากให้ผู้ประกอบการและกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำไม้ทั้งการขนย้าย แปรรูป ฯลฯ ตั้งแต่น้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ช่วยกันแบ่งปันข้อคิดและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในเส้นทางของการทำไม้ให้มากกว่านี้

คุณเทพเข้าใจว่าสิ่งที่ทำให้การตัดสินใจเสี่ยงและแลกเปลี่ยนบนเวทีต่าง ๆ ของผู้ประกอบการไม่เกิดขึ้นไม่มากนัก เพราะความไม่มั่นใจ “เพราะการมาร่วมครั้งนี้ไม่การันตีว่าเราจะช่วยเขา(ผู้ประกอบการ)ได้” อีกทั้งต้องเผชิญหน้ากับฝ่ายป่าไม้ ซึ่งยังคงกรอบความคิดการห้ามตัดไม้ สิ่งนี้จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำทลายในการร่วมกันหารือแลกเปลี่ยนเรื่องการทำไม้ระหว่างภาคส่วนต่างๆ ภายใต้กระบวนการ FLEGT

ข้อคิดเห็นที่ตัวแทนเกษตรกรและผู้ประกอบการไม้จากทุกกลุ่มในหนังสือเล่มนี้มีร่วมกัน นั่นคือ ระเบียบปฏิบัติทางกฎหมายที่ยุ้งยาก ซับซ้อน และยังคงเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการทำไม้ในหลายกรณี ซึ่งสะท้อนถึงโมโนทัศนในการทำงานด้านป่าไม้ของรัฐที่อาจจะยังไม่สอดคล้องหรือตอบสนองกับทิศทางของอุตสาหกรรมป่าไม้ที่ก้าวหน้าและเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนในห่วงโซ่อุปทานการทำไม้มากเท่าที่ควร ในขณะที่ข้อเสนออื่นๆ ทำให้เห็นว่าแนวคิดการบริหารจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ซึ่งไม่เพียงทำให้เกิดการหมุนเวียนของทรัพยากรป่าและไม้ แต่คนในอาชีพการทำไม้ก็จะอยู่ได้บนฐานของเศรษฐกิจที่ยั่งยืนตามแนวคิดที่ว่านี้ ทั้งยังเป็นแนวโน้มของอุตสาหกรรมไม้ที่เกษตรกรและผู้ประกอบการไม้ในประเทศไทยกำลังให้ความสำคัญ การรวมตัวของกลุ่มคนเหล่านี้จึงยืนยันถึงความเชื่อมั่นต่อแนวความคิดและแนวทางการบริหารจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน หลายคนเป็นเกษตรกร คนปลูกต้นไม้ ผู้ทำสวนป่าที่ได้อาศัยกลไกของกลุ่ม หรือการมีส่วนร่วม การเข้าร่วมในสังกัดของกลุ่มและเครือข่ายต่างๆ มาขับเคลื่อนการทำไม้ที่ถูกต้องและเป็นธรรมให้เกิดขึ้นไม่ว่าจะในระดับพื้นที่ชุมชนไปจนถึงระดับนโยบายของประเทศ

ท้ายที่สุดประสบการณ์ของกลุ่มคนซึ่งทำหน้าที่ต่างๆ บนห่วงโซ่อุปทานการทำไม้ในที่นี้อาจเป็นบทเรียนที่น่าสนใจต่อการสร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรรายย่อย ผู้ประกอบการทำไม้ขนาดเล็กและขนาดกลาง คนที่กำลังริเริ่มทำสวนป่าหรือวางแผนที่จะดำเนินกิจการเกี่ยวกับไม้ ฯลฯ รวมถึงอาจเป็นตัวแบบในการฝึกกำลังของผู้ที่มีแนวทางร่วมกันบนเส้นทางของการทำไม้ ข้อคิดที่ถ่ายทอดถึงกระบวนการกลุ่มและการจัดการกลุ่มในรูปแบบต่างๆ นี้อาจมีส่วนที่สนับสนุนให้กลุ่มที่กำลังเกิดขึ้น/ที่กำลังดำเนินการอยู่ขณะนี้ในอีกหลายแห่งบรรลุเป้าหมายและประสบความสำเร็จตามปณิธานของกลุ่มได้ในไม่ช้าไม่นาน

อ้างอิงท้ายเรื่อง

- 1 ข้อกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมการจัดการสวนป่าไม้เศรษฐกิจอย่างยั่งยืนสำหรับผู้ประกอบการในการจัดการสวนป่าไม้เศรษฐกิจอย่างยั่งยืนเพื่อให้หน่วยรับรองใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาให้การรับรองซึ่งใช้ได้กับสวนป่าไม้เศรษฐกิจทั้งขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ของประเทศไทย (http://158.108.68.27/TFCC/standards/TIS_14061_1.pdf)
- 2 FLEGT (เฟล็กที) ย่อมาจาก Forest Law Enforcement, Governance and Trade หรือ แผนปฏิบัติการการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้ ธรรมชาติ และการค้า ซึ่งเป็นมาตรการของสหภาพยุโรปที่ริเริ่มขึ้น เพื่อขจัดปัญหาการทำไม้ผิดกฎหมายและกีดกันการค้าไม้ รวมถึงผลิตภัณฑ์ไม้จากไม้ที่ผิดกฎหมาย แผนปฏิบัติการ EU FLEGT ได้กำหนดมาตรการต่างๆ ที่มีจุดประสงค์เพื่อต่อสู้กับปัญหาการทำไม้ผิดกฎหมาย ได้แก่ 1. ส่งเสริมธรรมาภิบาลและพัฒนาศักยภาพของประเทศผู้ผลิตไม้ 2. จัดทำข้อตกลงการเป็นหุ้นส่วนด้วยความสมัครใจ (VPA : วีพีเอ) กับประเทศผู้ผลิตไม้ เพื่อป้องกันไม่ให้ไม้ผิดกฎหมายเข้ามาในตลาดยุโรป 3. พยายามให้สหภาพยุโรปลดการใช้ไม้ผิดกฎหมาย และกีดกันการลงทุนของสถาบันในสหภาพยุโรปที่อาจเป็นการสนับสนุนการทำไม้ผิดกฎหมาย (<http://tefso.org/th/flegt-action-plan/>)
- 3 การยืนยันความถูกต้องในแหล่งที่มาของไม้ และไม้ที่ผู้เป็นเจ้าของยืนยันกรรมสิทธิ์และสิทธิด้วยตนเอง
- 4 ที่ดินที่อยู่ในระหว่างดำเนินการจัดการภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ เรียกกันโดยทั่วไปว่า 'ที่ดิน คทช.' และไม้ที่ออกจากที่ดินแห่งนี้ ถูกเรียกว่า 'ไม้ คทช.'
- 5 คุณชายและชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติบริเวณลุ่มน้ำชั้นที่ 3,4,5 แต่มีชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอยู่ 3 ราย ที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำชั้นที่ 1,2

อ้างอิง

เอกสาร

กรมป่าไม้. 2561. การอนุญาตอุตสาหกรรมไม้. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3u0Uqkq>

กรมส่งเสริมการเกษตร. 2555. แบบประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน.

สืบค้นจาก <http://smce.doae.go.th/Download/ofsmce.pdf>

_____. 2560. คำถามที่ถามบ่อย. สืบค้นจาก <http://smce.doae.go.th/faq/index.php>

_____. 2563. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2562 [แผ่นพับ].

สืบค้นจาก <https://bit.ly/3IPYrV9>

กรมส่งเสริมสหกรณ์. 2557. อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์. สืบค้นจาก https://www.cpd.go.th/cpdth2560/images/main_udomka_cpd.pdf

_____. 2564. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์. สืบค้นจาก <https://www.cpd.go.th/cpdth2560/information-cpd/general-coop>

การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด. สืบค้นจาก https://www.pfpcoop.com/attachments/view/?attach_id=211777

การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร. สืบค้นจาก <http://office.cpd.go.th/dacfg/images/2561/MainInfo/Guidelines-FG-.pdf>

คณะอนุกรรมการจัดทำร่างนโยบายป่าไม้แห่งชาติและร่างแผนแม่บทพัฒนาการป่าไม้แห่งชาติ. 2563.

นโยบายป่าไม้แห่งชาติ. http://forestinfo.forest.go.th/Content/file/policy/national_forest_policy.pdf

คู่มือการเป็นสมาชิกสหกรณ์สวนป่าภาคเอกชน จำกัด. 2560. สืบค้นจาก https://www.pfpcoop.com/attachments/view/?attach_id=212161

คู่มือสำหรับประชาชน: การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กรณีจดทะเบียน ณ ศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรกรประจำตำบล/แขวง (ททม.). สืบค้นจาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER3/DRAWER066/GENERAL/DATA0000/00000140.PDF>

คู่มือสำหรับประชาชน: การรับจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกร. สืบค้นจาก http://www.satun.go.th/files/com_content003/2019-06_413ad6330488190.pdf

สำนักงานการรับรองไม้เศรษฐกิจไทย. 2560. ข้อกำหนดการรับรองการจัดการป่าไม้แบบกลุ่ม. สืบค้นจาก <https://www.opsmoac.go.th/suratthani-law-files-411391791806>

สำนักส่งเสริมการปลูกป่า. คู่มือส่งเสริมไม้เศรษฐกิจตามพ.ร.บ.สวนป่า พ.ศ.2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. สืบค้นจาก <https://cloud.forest.go.th/index.php/s/jSJiOLRaBZzFta5#pdfviewer>

RECOFTC. 2559. บันทึกประสบการณ์และมุมมองของภาคประชาสังคมไทยต่อเฟล็กที. กรุงเทพฯ: RECOFTC.

_____. 2560. การเข้าถึงและข้อจำกัดการทำไม้อย่างถูกต้องตามกฎหมายของเกษตรกรรายย่อย บทสะท้อนสู่การจัดการป่าอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม. กรุงเทพฯ: RECOFTC.

_____. 2560. คู่มือทำไม้ให้ถูกต้องตามกฎหมาย. กรุงเทพฯ: RECOFTC.

RECOFTC. 2562. รายงานศึกษานโยบายกฎหมายและสถานการณ์การถือครองที่ดินป่าไม้ของเกษตรกรรายย่อยใน

พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: RECOFTC.

_____. 2563. ล้อมวงคุย นโยบายและกฎหมายป่าไม้ – ที่ดินไทย 2562 ผู้การเตรียมความพร้อมชุมชน. กรุงเทพฯ: RECOFTC.

ข่าว บทความ วารสาร

กรุงเทพธุรกิจ. (7 พฤษภาคม 2562). ชี ‘พรบ.ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน’ ฉบับใหม่ เปิดโอกาสให้เข้าถึงบริการรัฐมากขึ้น. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/834388>

วารสาร รัตนวิธาน. (13 สิงหาคม 2560). เครือข่ายผู้ปลูกไม้ เสนอคิดมูมิใหม่ ให้สิทธิใช้ไม้ได้เสรี เพื่อประเทศไทยเพิ่มป่าและสร้างอาชีพป่าไม้. สืบค้นจาก <https://bit.ly/39tKXbW>

สยามรัฐออนไลน์. (1 พฤษภาคม 2562). ครบรอบ 47 ปี ตั้งกลุ่มเกษตรกร มุ่งส่งเสริมเกษตรกรรวมกลุ่มเข้มแข็ง ยก ระดับรายได้ภาคเกษตร. สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/n/77524>

ศูนย์บริหารข้อมูลตลาดแรงงานภาคตะวันออก. 2561. “หอมมีสุข MESOOK FARM” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผลิตไม้กฤษณา

“สานต่อที่พ่อทำ”. วารสารข่าวสารตลาดแรงงาน 25(6). หน้า 1 – 4. สืบค้นจาก https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/bkk_th/f633263532033a5096657bbe1cd4302a.pdf

วสุ วิชาญณะภัทร์. (26 ธันวาคม 2560). วงเสวนาชี้ ปฏิรูปป่าไม้ไทยต้องเริ่มจากปลดล็อกกฎหมายเพิ่มมูลค่าไม้เศรษฐกิจ. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2017/12/74732FLEGT> (16 ธันวาคม 2562).

ชุมชนท้องถิ่นกับการสร้างธุรกิจจากนโยบายไม่มีค่า. สืบค้นจาก shorturl.asia/GFIqy

Suthee C. (18 เมษายน 2562). ทำความเข้าใจ พ.ร.บ.ป่าไม้ ปี 62 ปลูกได้ ตัดได้ แต่ก็ไม่ง่ายอย่างคิด. สืบค้นจาก https://news.mthai.com/general-news/723914.html?utm_source=line&utm_medium=feed&utm_campaign=news

กฎหมายด้านป่าไม้

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 สืบค้นจาก <https://www.krisdika.go.th/librarian/get?sysid=389352&ext=pdf>

พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 สืบค้นจาก http://forestinfo.forest.go.th/Content/file/forest2484_2562.pdf

พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ.2535 สืบค้นจาก http://forestinfo.forest.go.th/pfd/Enactment_Detail.aspx?id=5

ระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการควบคุมการแปรรูปไม้ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้พ.ศ.2482 พ.ศ.2541 สืบค้นจาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER2/DRAWER037/GENERAL/DATA0002/00002258.PDF>

ระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่ พ.ศ.2552 สืบค้นจาก <http://www.fio.co.th/south/law/1/1.8.pdf>

ระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการอนุญาตให้ทำการปลูกสร้างสวนป่าหรือปลูกไม้ยืนต้นภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2548 สืบค้นจาก <http://forestinfo.forest.go.th/pfd/Files/FileEnactment/ET6.pdf>

ประกาศกรมป่าไม้ เรื่อง การขอกอบเบิกทางนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่ ด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ สืบค้นจาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/231/T_0026.PDF

ประกาศกรมป่าไม้ เรื่อง การให้ผู้รับอนุญาตตั้งโรงงานแปรรูปไม้หรือโรงค้ำไม้แปรรูปออกหนังสือกำกับไม้แปรรูปที่ได้มาจากที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน สืบค้นจาก <https://bit.ly/2XPXew7>

กฎหมายด้านการรวมกลุ่ม

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 สืบค้นจาก https://www.moac.go.th/law_agri-files-391991791824

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่2) พ.ศ.2562 สืบค้นจาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/050/T_0032.PDF

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 สืบค้นจาก <https://sccl.stou.ac.th/wp-content/uploads/2020/02/CooperativeACT2542amended..pdf>

พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยยกกลุ่มเกษตรกร พ.ศ.2547 สืบค้นจาก <https://www.opsmoac.go.th/suratthani-law-files-411391791806>

ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 สืบค้นจาก https://www.moac.go.th/law_agri-files-391091791893

ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เรื่อง คุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน สืบค้นจาก https://www.moac.go.th/law_agri-files-391091791894

รีคอฟเชื่อมั่นในอนาคตที่ประชาชนได้ใช้ชีวิตอย่าง
เสมอภาคและยั่งยืน ภายใต้ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์และมี
ความสามารถในการปรับตัวได้ เราใช้แนวคิดการ
ทำงานแบบภูมิทัศน์ที่มีความต่อเนื่องระยะยาว และ
เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นรักษา
สิทธิในที่ดินและทรัพยากรของตน หยุดยั้งการทำลาย
ป่า ค้นพบทางเลือกในการดำรงชีพ และส่งเสริมความ
เท่าเทียมทางเพศ เราคือองค์กรไม่แสวงผลกำไรเพียง
หนึ่งเดียวในเอเชียแปซิฟิกที่ดำเนินงานในลักษณะนี้
เรามีประสบการณ์กว่า 30 ปี ในการทำงานด้านป่าไม้
ร่วมกับประชาชน และได้สร้างความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจ
กันกับภาคีทุกระดับ เราสร้างแนวทางและความร่วมมือ
กับองค์กรต่างๆ มากมายตั้งแต่สถาบันพหุภาคี จนถึง
หน่วยงานรัฐบาล ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น ด้วย
นวัตกรรม องค์ความรู้ และการริเริ่มงานใหม่ๆ ส่งผล
ให้ประเทศต่างๆ ได้มีการส่งเสริมธรรมาภิบาลป่าไม้
ช่วยบรรเทา และปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิ
อากาศ และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่ง
สหประชาชาติ ปี 2030

RECOFTC

ตู้ ป.ณ. 1111 ที่ทำการไปรษณีย์
เกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10903
T +66 (0)2 940 5700
F +66 (0)2 561 4880
info@recoftc.org

    @RECOFTC

recoftc.org

การสนับสนุนหลัก

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sweden
Sverige

ภารกิจของศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (รีคอฟ) เกิดขึ้นได้ด้วยการสนับสนุนหลักจากหน่วยงานเพื่อการพัฒนาและความร่วม
มือแห่งสวีเดน (SDC) และสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ แห่งสวีเดน (Sida).

